

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

**POSTOJE NEZAMĚSTNANÝCH
K PENĚZŮM**

Bakalářská diplomová práce

Autor: Ing. Vladimíra Kantoříková

Vedoucí práce: PhDr. Soňa Lemrová, Ph.D.

Olomouc

2012

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma:

„Postoje nezaměstnaných k penězům“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

Dovoluji si poděkovat PhDr. Soně Lemrové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a odborné vedení, za její vstřícnost a laskavost.

V Olomouci, dne 2012-03-16

Podpis

OBSAH

Úvod	5
	6
Teoretická část	
1 Koncept postojů.....	6
1.1 Definice	7
1.2 Výkladové modely postojů.....	7
1.3 Funkce postojů.....	8
1.4 Vnitřní struktura postoje.....	9
1.5 Utváření postojů.....	10
1.6 Změna postojů.....	12
1.7 Zjišťování postojů.....	13
2 Peníze	14
2.1 Definice	14
2.2 Funkce peněz.....	15
2.3 Oběh peněz.....	15
2.4 Psychologie peněz.....	16
2.4.1 Psychoanalytické teorie.....	17
2.4.2 Behaviorismus.....	17
2.4.3 Výměnná teorie zdrojů.....	17
3 Postoje k penězům	20
3.1 Utváření postojů k penězům	20
3.2 Výzkumy postojů k penězům	21
4 Nezaměstnanost.....	22
4.1 Nezaměstnanost jako společenský jev	22
4.2 Nezaměstnaní.....	23
Výzkumná část.....	25
5 Výzkumný problém, cíle a hypotézy.....	26
5.1 Cíle.....	27
5.2 Hypotézy.....	27
6 Popis zvoleného metodologického rámce.....	28
6.1 Zvolený typ souboru.....	28
6.2 Metody sběru dat.....	28
6.3 Metody zpracování a analýzy dat.....	30
7 Soubor.....	32
8 Výsledky.....	35
8.1 Zjištění postojů k penězům u výběrového souboru nezaměstnaných.....	35
8.2 Zjišťování souvislosti mezi věkem a postojem k penězům.....	36
8.3 Zjištění rozdílů v postojích k penězům z pohledu pohlaví.....	36
8.4 Zjištění rozdílů v postojích k penězům z pohledu dosaženého vzdělání	37

8.5 K platnosti hypotéz.....	37
9 Diskuze.....	39
10 Závěr.....	43
Souhrn.....	44
Seznam použitých zdrojů a literatury.....	47
Abstrakt	
Přílohy diplomové práce	

ÚVOD

Peníze jsou součástí každodenního života nás všech. Ovlivňují naše chování, pocity a myšlení. Lidé usilují o to, aby vydělali nebo získali peníze, aby se stali bohatými. Touha po penězích je, uvědomíme-li si funkci peněz, pochopitelná. Peníze mají významné postavení v hodnotovém systému každého z nás.

Důležitost hodnot v našem životě je dlouhodobě sledována Centrem pro výzkumy veřejného mínění¹. V květnu 2011 byla předložena respondentům otázka zaměřená na to, jak se stavějí k vybraným hodnotám z oblasti rodinné, pracovní a společenské sféry a životního stylu. Z výsledků vyplynulo, že za velmi důležité lidé považují „mít zajímavou práci“ a „vydělat hodně peněz“. Pod uvedenými položkami existuje obecnější struktura hodnotových orientací, která pak ovlivňuje důležitost jednotlivých položek pro jedince.

Cílem předložené bakalářské práce bylo zjištění postojů nezaměstnaných k penězům. Chtěli jsme prozkoumat postoje k penězům u nezaměstnaných lidí, zjistit souvislosti a rozdíly v závislosti na určitých demografických charakteristikách. Naše práce je součástí širšího výzkumného šetření postojů k penězům u různých skupin obyvatelstva v České republice, které je realizováno na Katedře psychologie, Filozofické fakulty, Univerzity Palackého v Olomouci. Autorka práce je zaměstnána na úřadu práce a může čerpat ze zkušeností z práce s nezaměstnanými. Zvyšující se počet nezaměstnaných, kteří mají velké finanční potíže, jako důsledek neuvážených rozhodnutí, vyvolává zájem zjistit, jaké jsou postoje k penězům právě u této skupiny obyvatelstva.

Zvládání situace ztráty práce a změny finančních možností je velmi individuální a postoje umožňují člověku adaptovat se na nové prostředí. Udržení stability sebeobrazu člověka je prevencí proti hrozbám z okolního prostředí a umožňuje snadněji se vyrovnat s náročnou situací, jakou může období bez smysluplné práce být.. Nezaměstnanost změní a mnohdy ruší vytvořené pracovní vztahy a může vést k úplné sociální izolaci nezaměstnaného.

Zkoumání a porozumění postojům k penězům je aktuální a pro jedince i společnost významné. Výsledky výzkumů postojů k penězům mohou být využity při poradenské práci s nezaměstnanými, jejímž cílem je návrat nezaměstnaného na trh práce. Mohou být teoretickým východiskem při tvorbě systému finančního vzdělávání, jehož cílem je předcházet riskantnímu zacházení nezaměstnaných s penězi.

¹ Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologického ústavu Akademie věd ČR.

TEORETICKÁ ČÁST

1 KONCEPT POSTOJŮ

Postoj jako pojem tvoří součást každodenní lidské komunikace. Vyjadřuje náš hodnotící vztah k různým sociálním objektům, co máme rádi, co upřednostňujeme nebo co odmítáme. Objektem může být cokoli, co jedinec registruje nebo čím se v mysli zabývá. Koncept postojů je jedním z hlavních témat v dějinách sociální psychologie a příčinu jejich popularity lze předpokládat v existenci kauzálního vztahu, že poznání postojů umožňuje zformulovat víceméně platné předpoklady o směrech chování jeho nositele (Výrost a Slaměník, 2008).

Poznání postojů umožňuje vysvětlit příčinu chování jedince a sociálních skupin a zformulovat předpoklady o zaměření budoucího chování jeho nositele. Na úrovni jedince ovlivňují postoje vnímání, myšlení a chování. Na interpersonální úrovni zjišťujeme a odhalujeme běžně své postoje. Známe-li vzájemně své postoje, svět je předvídatelnější. Na meziskupinové úrovni jsou postoje k vlastní skupině a k ostatním skupinám jádrem meziskupinové spolupráce a konfliktu (Hewstone a Stroebe, 2006).

Mít vůči něčemu postoj znamená zaujmout vůči nějakému objektu, jímž může být cokoli (věc, událost, idea, bytost) hodnotící stanovisko. Kognitivní procesy nám přinášejí poznatky, v emocích prožíváme jejich význam a v postojích zaujímáme vůči objektům hodnotící vztahy, tj. přiřazujeme jim určitou hodnotu (Nakonečný, 1999).

1.1 Definice

G. W. Allport provedl v roce 1935 analýzu šestnácti do dané doby stávajících definicí postoje a návazně nabídnul definici vlastní: „postoj je mentální a nervový stav pohotovosti, organizovaný zkušeností, vyvíjející direktivní nebo dynamický vliv na odpovědi individua vůči všem objektům a situacím s nimiž je v relaci.“ (Nakonečný, 1999, s.131). V duchu tohoto pojetí byly postoje označovány jako hodnotící vztahy. Většina současných výzkumníků definuje postoje jako shrnující hodnocení nějakého objektu. Hewstone a Stroebe (1998, 269) uvádí: „postoj (*Attitude*) je psychologická tendence vyjádřená hodnocením určité entity s určitou mírou souhlasu či nesouhlasu.“ Psychologická tendence představuje duševní procesy hodnocení a entita přítomný objekt

postoje. kterým může být věc, osoby, skupiny, ideje, události, cokoli, co člověka obklopuje, o čem člověk přemýšlí.

Mišovič (2010, 127) definuje postoj jako: „relativně trvalý hodnotící vztah člověka i celých skupin k určitému objektu, události, hodnotě aj., s emocionálním nábojem kladného, lhostejného nebo záporného podtextu, a predisponující k určité aktivitě v prosazování i zamítnutí daného subjektu“.

1. 2 Výkladové modely postoje

První etapa výzkumu postojů od začátku 20. století do konce 40. let

Počátky sociálně psychologického výzkumu postojů jsou spojeny se jmény W. I. Thomase a F. Znanieckeho, kteří ve své práci charakterizují sociální psychologii jako vědecké studium postojů. Do tohoto období patří i práce M. B. Smitha, definující postoj jako tříložkovou strukturu. Tříložkový model předpokládá, že postoje jsou kombinací tří odlišných modů zkušenosti a reakcí na objekt: emoční, kognitivní a behaviorální. Kognitivní komponentu tvoří přesvědčení o objektu postoje; emoční komponenta obsahuje emoce a pocity, které objekt postoje vyvolává; behaviorální komponentou je jednání směřující k objektu postoje se takto chovat (Výrost a Slaměník, 2008). Validitu tohoto tříkomponentového modelu postojů prokázal Breckler v roce 1984, který hodnotil emoční behaviorální a kognitivní aspekty postojů studentů k hadům a s použitím faktorové analýzy zjistil, že třífaktorový model nabízí lepší řešení kovariace než jednofaktorový model. (Hewstone a Stroebe, 2006).

Druhá etapa výzkumu postojů (1950- 1970)

Druhou etapu charakterizuje rozmach empirického výzkumu postojů. Výzkum, který jako první signalizoval nesoulad mezi verbálně vyjádřeným postojem a aktuálním chováním byl popsán R. T. LaPierem a zpochybnil behaviorální komponentu postoje (in Řehan, 2007). Rozhodujícím způsobem se na zaměření výzkumu postojů podílel A. W. Wicker, který systematicky přezkoumal 47 výzkumů vztahu měřeného postoje a aktuálního chování. Na základě své analýzy Wicker konstatoval, že postoje nemají nebo mají jen slabý vztah k aktuálnímu chování. Identifikoval dvě základní příčiny – podle jeho názoru jsou to osobní a situační faktory (Wicker, 1969). Explicitní formulace dvousložkového modelu bývá nejčastěji spojována se jménem R. P. Bagozziho, který své poznatky z let

1978 a 1981 shrnul a pod pojem postoj zařadil pouze emocionální a kognitivní složku. Postoj chápe jako dvoudimenzionální. Následné chování jedince dle něj situačně variuje v závislosti na aktuálních okolnostech, nikoliv však již v závislosti na vnitřním postoji aktéra (in Řehan, 2007) .

Současná etapa výzkumu postojů (od roku 1970 do současnosti)

Kritická analýza Wickerova se hrála významnou úlohu v interpretaci postoje. Nejvýznamnější reakcí na jeho pojetí byla koncepce Fishbeina a Ajzena (1975), která vychází z předpokladu, že postoj lze spojovat pouze s emocionální složkou. Autoři používají pojem postoj k označení emocionální přitažlivosti nebo odpudivosti objektu pro danou osobu. Takto chápaný postoj úzce souvisí s přesvědčením, jež přisuzuje objektu určitou vlastnost a postoj jedince je funkcí těchto vlastností. Původní kognitivní složku rozdělují autoři na vlastní přesvědčení osoby a na přesvědčení o obecnějším názoru druhých o daném objektu. Výsledkem je záměr jednání a následně aktuální pozorovatelné chování osoby. Podmínkou platnosti modelu je dle autorů takové chování, které je bezpodmínečně pod volní kontrolou. Proto teorii označují jako teorii odůvodněného konání. Koncepce M. Fishbeina a I. Ajzena je od 70. let dosud, základním stavebním kamenem ve výzkumu postojů.

1.3 Funkce postojů

Postoje mají určitý individuální význam, jsou zkušeností organizované vztahy k hodnotám. Hewstone a Strobe (2006) uvádí konkrétní funkce postojů dle Shavitta: znalostní, utilitární, sociální identity a udržování sebeúcty.

- Znalostní funkce (*Knowledge function*): funkce postojů řídit, organizovat a usnadňovat zpracování informací.

Postoje nám pomáhají odhadovat objekty a události v našem okolí, přičemž postoj k objektu nám šetří energii, kterou bychom pokaždé znovu vynaložili na přemýšlení o tom, jak se k objektu máme zachovat, při dalším setkání s ním. Postoje jsou v tomto smyslu v podstatě schémata, která nám umožňují účinně uspořádávat a začleňovat informace, aniž bychom se museli zabývat detaily. Často nám ale mohou realitu zkreslit až příliš a zjednodušit tak naše vnímání skutečnosti .

- Utilitární funkce (*Utilitarian function*): funkce postoje řídit chování tak, aby byly odměny maximální a tresty minimální.

Postulát vychází z teorie učení. Pozitivní nebo negativní vztah k objektu se řídí tím, zda si ho spojujeme s odměnou nebo trestem. Aby člověk takové postoje změnil, musí být přesvědčen, že jiná alternativa mu přinese větší prospěch (Atkinsonová, 2003).

- Funkci sociální identity (*Social identity function*): funkce postojů vyjadřovat hodnoty jedince a identifikovat se s konkrétní vztahnou skupinou.

Postoje usnadňují vyjadřování nejdůležitějších hodnot a sebepojetí jedince. Vyjádření názoru má samozřejmě řadu sociálních funkcí, např. posilování sociálních vztahů a zvyšování skupinové soudružnosti. Členství ve skupinách tvoří důležitou součást naší sebeúcty. Sociální identita a sounáležitost se skupinou silně ovlivňuje nejen vyjádření našich postojů ale i osvojování si nových (Hayesová, 2007).

- Funkci udržování sebeúcty (*Self-esteem maintenance function*): funkce postojů vytvářet odstup mezi self a negativními objekty a vytvářet spojení mezi self a pozitivními objekty.

Postoje mohou člověka uchránit před negativními objekty prostřednictvím ego-obranné funkce či externalizace. Postoje mohou pomoci vytvořit spojení mezi self a oblíbenými objekty (Výrost a Slaměník, 2008).

Dle Nakonečného (1999) existuje subjektivní význam postojů. Centrálních, které vyjadřují vztahy k významným objektům (např. k dětem, partnerovi, zaměstnání, svobodě, přátelství atd.). Periferní postoje se vztahují k méně významným objektům (možnosti života na jiných planetách). Význam objektu je subjektivní a právě subjektivní význam postojů zakládá jejich funkce.

1.4 Vnitřní struktura postojů

Vnitřní struktura postojů se vyznačuje určitými vlastnostmi. Nakonečný použil přehled charakteristik postojů, který se zřetelem k jejich možným změnám podali D. Krech, R. S. Krutchfield a E. L. Ballachey (1962 in Nakonečný, 1999):

- *Extrémnost postoje* (tj. zcela pozitivní nebo negativní hodnocení objektu). Je nejvíc odolná vůči změnám.
- *Multiplexita postoje*. Postoj může být jednoduchý, založený na jednom faktu nebo mnohotvárný, založený na množství poznatků.
- *Konzistentnost* (vnitřní vyrovnanost složek postoje nebo systému postojů). Hewstone a Stroebe (2006) hovoří v této souvislosti o tzv. postojové ambivalenci, kdy můžeme objekt postoje hodnotit zároveň příznivě i nepříznivě

- *Interkonexe postojů* (jejich vzájemná spojitost). Propojenost postojů v rámci vnitřně strukturovaného systému znamená, že postoje na sobě mohou být různě závislé. Strukturovanost a vzájemná propojenost činí systém stabilizovanějším.
- *Konsonance v seskupení postojů* (jejich shodnost, relevantní jednota). Shodné postoje se mohou podporovat a být tak odolnější vůči změnám.
- *Síla a množství uspokojovaných potřeb*. Čím více významných potřeb postoje uspokojují, tím více jsou rezistentní vůči změnám, protože podporují vnitřní integritu osobnosti.
- *Centrálnost vztažných hodnot postoje* souvisí se subjektivním významem objektu pro hodnotitele. Někteří autoři v tomto smyslu rozlišují ústřední určující úroveň jako ideologii, která reprezentuje základní vyznávané hodnoty.

1.5 Utváření postojů

Sociální psychologie chápe postoj jako produkt učení, což znamená, že zdrojem jejich utváření je zkušenost jedince. Postoje tak vznikají jako důsledky individuálních kontaktů a interakcí. Když se jedinec učí postojům, uplatňuje při tom základní způsoby učení: klasické podmiňování, operantní podmiňování (učení se důsledkům vlastního chování), imitační učení, na základě identifikace a modelu. (Nekonečný, 2009). Vypracovány byly různé modely utváření postojů.

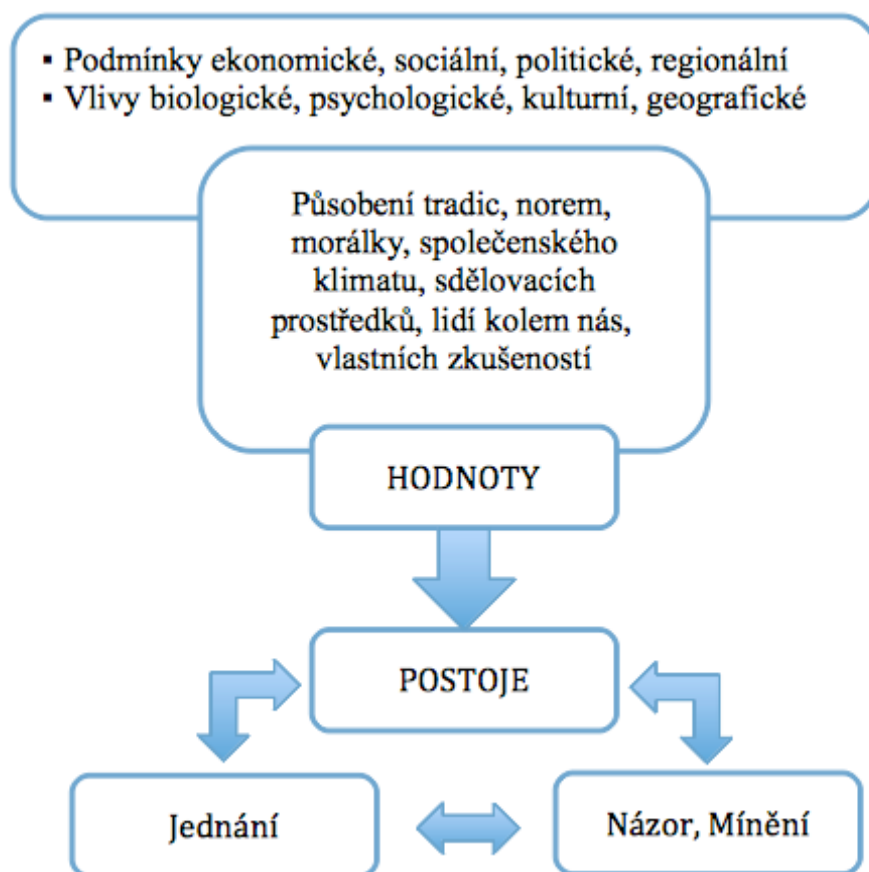
Fishbein a Ajzen (1975) definovali postoje jako naučené predispozice, které získáme v průběhu sociálního života v rodině a od lidí, s kterými se stýkáme. Teorie odůvodněného jednání M. Fischbeina a I. Ajzena byla dle Výrosty a Slaměníka (2008) v období 70. let a je dosud základním stavebním kamenem ve výzkumu utváření postojů a podle ní se osobní postoje se vyvíjejí na základě přesvědčení o pravděpodobných výsledcích. Individuální percepce sociálních tlaků nebo subjektivní normy vyplývají z osobních znalostí sociální situace a z norem, které se jí týkají.

Postoje vyjadřují vztah k hodnotám, předpokládají větší či menší míru orientace ve světě těchto hodnot, která je založena na zkušenosti a jsou tedy jako takové produktem učení. Hodnotová orientace se utváří již u dítěte v raném věku v průběhu jeho primární socializace (Nekonečný, 1999).

Mnoho psychologů zdůrazňuje žádoucnost jako nejvýznamnější atribut hodnoty. A protože již malé dítě rozlišuje mezi libým a nelibým, mezi žádoucím a nežádoucím, vyvíjí se hodnotová orientace od raného dětství a ovlivňuje utváření postojů. Postupně začínají

být zastoupeny i hodnoty sociálního prostředí a začíná se vydělovat i rovina společensko-normativní (Řehan, 2007).

„Postoje většinou přímo vycházejí ze základní hodnotové soustavy člověka“ (Hayesová, 2007, str. 97), která se formuje už v raném věku dítěte. Hodnotovou orientaci definuje Mišovič (2010) jako hluboce zakořeněné struktury, které určují a vysvětlují lidské jednání a chování.

Obr. č. 1 – Schéma vlivu faktorů působících na formování postojů (Mišovič, 2010)

V souladu s klasickou teorií postojů A.G. Greenwald (in Výrosta a Slaměník, 2008) upozornil, že základem utváření jednotlivých složek postoje (konativní, emocionální, kognitivní) jsou zvláštní procesy: afektivní se utváří prostřednictvím klasického podmiňování, poznávací prostřednictvím kognitivního učení a konativní složka prostřednictvím instrumentálního učení.

M.Sherif a H.Cantril (in Nakonečný, 1999) zformulovali klíčovou tezi ke vzniku postojů: „Postoje jsou odvozeny z reakcí (verbálních i nonverbálních) člověka. Jestliže jedinec opakovaně reaguje charakteristickým způsobem ve vztahu k určitému stimulujícímu objektu, odvozujeme z toho, že si vytvořil postoj vůči tomuto stimulu“.

Utváření postojů je tedy funkcí významné stimulace. Postoje jsou produktem pozitivního a negativního zpevňování.

1.6 Změna postojů

Postoje jako produkty učení se mohou za určitých podmínek měnit. Mnoho výzkumů se zabývá změnou postojů – jak můžeme druhé lidi přesvědčit, aby změnili svůj názor.

F. Heider zastává názor, že se lidé snaží dosáhnout kognitivní rovnováhy a usilují o to, aby jejich postoje byly v souladu s jinými postoji. Nesoulad mezi postoji vede ke stavu kognitivní nerovnováhy, která vyvolává u jedince napětí. Redukci napětí dosáhne jedinec změnou situace nebo změnou jejího chápání. L. Festinger označuje termínem kognitivní disonance stav vnitřního napětí, který vzniká, má-li člověk ve vztahu témuž objektu dva rozporné postoje. Princip disonance se týká i rozporů mezi poznatky a chováním jedince. Vnitřní tlak vyvolá snahu o jeho redukci, k čemuž lidé používají různé strategie. Kognitivní disonance je dle tvrzení Festingera hlavním faktorem změny postojů (in Hayesová, 1998).

Za hlavní prostředek navozování změny postojů se považuje přesvědčování (persuasion), utváření nebo změna postojů v reakci na argumenty nebo další informace o objektu postoje. Výzkum změny postojů prostřednictvím persvazivní komunikace umožňuje vyčlenit tři skupiny proměnných: proměnné týkající se zdroje informace (důvěryhodnost, kompetence, status, oblíbenost, atraktivnost), proměnné týkající se sdělení (pořadí argumentů, přitažlivost) a proměnné týkající se příjemce (sebehodnocení, inteligence, osobní zainteresovanost, momentální psychický stav). (Výrost a Slaměník, 2008).

V přesvědčování se uplatňuje racionální a emocionální argumentace, případně kombinace obojího. Emocionální působí primárně na city, ale podstatně méně na chování a její vliv je spíše okamžitý, časem slábne. Racionální argumentace nemůže od působení na emoce zcela abstrahovat, neboť ty hrají v postojích zásadní roli (Nakonečný, 1999).

Petty a Caccioppo (in Hayesová, 2007) tvrdí, že změna postoje v reakci na persvazivní komunikaci může postupovat dvěma cestami zpracování informací. Zabývá-li se jedinec více obsahem sdělení a soustředí se na něj, uplatní centrální cestu zpracování informace. Dle modelu pravděpodobnosti rozpracování se může také uplatnit periferní cesta zpracování, dojde-li ke změně postoje, aniž by jedinec o informaci usilovně

přemýšlel. Jejich další studie ukázaly, že lidé s vysokou odpovědností za vlastní úsudek a potřebou poznání používají více centrální cestu zpracování sdělení a jsou méně ovlivnitelní periferními vodítky.

Postoje se utvářejí a mění vždy v určitém kontextu, který je dán psychickým stavem jedince a celkovou situací v níž se jedinec nachází. Rozhodujícím faktorem změny postojů je sama osobnost, subjekt postoje. Čím pozitivnější je vztah člověka k sobě samotnému, tím menší je jeho ovlivnitelnost. Ovlivnitelnost je jednak osobnostní rys a jednak souvisí s aktuálním stavem subjektu a strukturou situace. (Nakonečný, 1999).

1.7 Zjišťování postojů

Postoje nelze zjišťovat přímo, ale skrze chování a výpověď jedince. Za tím účelem je třeba zvolit vhodnou metodu, která ze zprostředkovaných projevů odvodí charakteristiky daného postoje a změří jeho sílu nebo intenzitu. Technika sběru dat by měla být zvolena tak, aby co nejvýstižněji zachytila vyjádřený postoj. Výzkum postojů ovlivňují tři skupiny proměnných: interpretace vyjádření postojů respondenty, pořadí otázek na něž mají odpovědět a sociální žádoucnost. Ta je typickou formou zkreslení výsledků měření ze strany zkoumaných osob. Respondent odpovídá nebo se chová tak, aby se jevil v pozitivním světle. Je obtížné eliminovat její vliv. (Hayesová, 1998).

Metoda sumovaných odhadů

Jednu z nejčastěji používaných technik měření postojů představuje Likertova škála, která zjišťuje nejen obsah postoje, ale i jeho přibližnou sílu. Skládá se z výroků, u nichž je pětibodová škála sahající od „zcela souhlasím“, „souhlasím“, „nevím“, „nesouhlasím“ až po „zcela nesouhlasím“. Postup vytváření škály je rozdělen do čtyř kroků: výběr odpovídajících výroků, kvantifikace položek čísly, předložení verze respondentům, eliminace diskriminujících výroků.

Metoda stejně se jevících intervalů

Metoda stejně se jevících intervalů, představuje jeden ze základních postupů při vytváření postojových škál. Proces tvorby postojové škály je poměrně náročný, jak ve fázi sběru mnoha různorodých výroků vztahujících se k předmětu postoje, tak při získávání početné kohorty respondentů (Řehan, 2007).

2 PENÍZE

Lidé se po větší část svého života zaměřují na získávání peněz jako nejbližšího cíle svého snažení. Proto vzniká představa, že veškeré štěstí a veškeré životní uspokojení je pevně spjata s vlastněním určité sumy peněz a ty se tak z pouhého prostředku mění v konečný účel. Peníze vzbuzují iluzi, že všech věcí je možné dosáhnout snadněji než jindy. Zdají se být prostředkem k dosažení štěstí a vzbuzují naději, že čím více se k němu přibližujeme, tím silněji roste touha po něm. Touha po penězích se tak stává trvalým stavem duše (Simmel, 2006).

Profesoři Lea, Tarpy a Webley (1994) tvrdí, že skutečné lidské chování ohledně peněz nelze vysvětlit pouze tím, že jsou užitečné. Jedná se o něco více. Peníze provokují lidi k bizarnímu chování, které je těžko vysvětlitelné jejich funkcí jako prostředku směny.

2.1 Definice peněz

Podle teoretické definice, jsou peníze jakékoliv aktivum, které je obecně přijímáno při placení za zboží a služby nebo při úhradě jiných závazků. Z definice vyplývá, že praktickou podobu peněz mohou plnit různé statky (Blažek a Uklein, 1997). Jak uvádí Riegel (2007) postupně se zjistilo, že dobré peníze mají tyto vlastnosti:

- přesnost
- odolnost proti opotřebení
- rozlišitelnost
- homogenitu
- stabilitu
- limitovanost .

Kvalita peněz jako uchovatele hodnot je přímo závislá na stabilitě jejich kupní síly, na množství zboží a služeb, které si za jejich hodnotu můžeme koupit při stávající cenové hladině. Platí zde nepřímá úměra , kdy růst cenové hladiny vede k poklesu kupní síly a naopak. Podobné kauzální vztahy ovlivňují zásadním způsobem peněžní oběh a celou ekonomiku (Revenda, 2010).

2.2 Funkce peněz

Tradičně jsou vymezovány tři funkce peněz. Peníze slouží jako prostředek směny, účetní jednotka a prostředek uchování hodnoty. Riegel (2007) uvádí čtyři ekonomické funkce peněz. Jsou to především:

- všeobecný ekvivalent
- účetní jednotka, měřítko hodnoty
- uchovatel hodnoty, umožňují přenášet hodnotu do budoucna a vystupují jako jedna ze složek bohatství
- měřítko a prostředek úhrady odložených plateb.

Odlišný přístup k funkci peněz představuje empirická definice peněz. Usiluje o vysvětlení pojmu peníze v souvislosti se změnami ekonomické aktivity, neboť předpokládá, že změny nabídky peněz nebo tempa jejího růstu, ovlivňují celkový reálný produkt ekonomiky, úroveň zaměstnanosti, cenovou hladinu a inflaci. Peníze jsou pak podle empirické definice představovány těmi vybranými položkami finančních aktiv, které instituce považují za nejvíce užitečné při jejich snaze ovlivňovat ekonomiku (Polouček et al., 2009).

Klíčovou vlastností peněz a rozhodující charakteristikou, která odlišuje peníze od všech ostatních finančních aktiv či hmotných statků je funkce prostředku směny. Vyjadřuje schopnost zprostředkovat směnné transakce na trhu mezi ekonomickými subjekty, které mají o směnu zájem, a je základním předpokladem k tomu, aby peníze mohly sloužit jako součást finančního systému. Přímým historickým předchůdcem peněžní směny je barterová směna, při které je vyměňován jeden druh zboží nebo služby přímo za jiný druh zboží nebo služby bez použití peněz. Směna však vždy vyžaduje oboustranný zájem o její uskutečnění (Revenda, 2010).

2.3 Oběh peněz

Funkce peněz se uplatňují v tom, že zprostředkovávají směnu mezi jednotlivými ekonomickými subjekty. Především mezi dvěma největšími skupinami domácnostmi a podniky. První nakupují práci a surovin, druhé nakupují výrobky a služby. V současné době vystupují peníze jako neplnohodnotné peníze s nuceným oběhem. Nemají svou vlastní hodnotu, ale uchovávají si význam jako prostředek směny a jako účetní jednotka. Za peníze jsou prohlášeny vládou a stát garantuje jejich kupní sílu. Nabídka peněz a regulace

jejich množství v oběhu je svěřena centrální bance, jejímž hlavním cílem je udržet stabilitu cenové hladiny. Peníze ve funkci uchovatele hodnoty mohou být drženy nejen ve formě hotovostních peněz či depozit. Jsou drženy také jako vklady na vkladních knížkách či termínovaných účtech (Polouček et al., 2009).

Jedním z pohybů peněz je jejich půjčování mezi ekonomickými subjekty. Svoboda, kterou peníze poskytují je ovšem zrádná. Žít na dluh je v současné společnosti běžné, ale splácet je nutné, uvádí Riegel (2007). Zadlužení domácností v České republice dosáhlo dle Českého statistického úřadu na konci roku 2011 973,5 miliardy Kč. Řada domácností, zejména v nízko příjmových skupinách obyvatel, kde častěji dochází k zadlužení, se vystavuje riziku exekuce. Exekuce působí na jednotlivce jako extrémní zátěž a zasahuje velmi často i osoby, které s dluhy nemají nic společného.

2.4 Psychologie peněz

Peníze mají vedle ekonomické hodnoty i hodnotu psychologickou. Lidské chování kolem peněz lze stěží vysvětlit pouze jejich užitečností pro jedince i pro společnost. Metafora, že peníze jsou jako droga to názorně dokresluje. Myslet na peníze jako na drogu objasňuje jejich biologickou podstatu. Přitažlivost peněz - stejně jako drog- spočívá podle Lea a Webleyho (2006) zčásti v tom, že mění jak se cítíme, i když tato změna nemá žádný biologický či evoluční význam. Autoři přicházejí s vysvětlením, proč toužíme po penězích. Za prve nás baví obchodovat. Obchod nám přináší vzrušení a peníze poskytují zástupné potěšení. Za druhé je to způsob, jak si mezi sebou udržujeme skóre. Lidé milují hru a ještě v dospělosti máme silný instinkt pro hru, pro kterou chceme mít měřítko, kdo vyhrává. Je možné, že náš sklon ke hře zčásti vysvětluje naši náklonnost k penězům. Peníze se stávají jednou z nejnávykovějších her, jakou lidé kdy vymysleli.

Dvořáková (2010) uvádí, že peníze jsou velmi emociogenní a jejich přitažlivost spočívá v tom, že ovlivňují to, jak se cítíme. Když jich máme nedostatek, ovládne nás pocit, že nás omezují a brání v dosažení toho, po čem toužíme. Nadbytek peněz nám naopak dodává pocit svobody a neomezenosti. Setkáváme se s tvrzením, že peníze jsou Bohem naší doby. Pocity, které vzbuzují peníze mají jistou psychologickou podobnost se zbožností, trvalou touhou po Bohu. Myšlenka Simmela (2006) má svůj základ v tom, že rozmanitosti a protiklady života dospějí k jednotě harmonii právě v Bohu, což je zdrojem klidu a jistoty, stejně jako peníze.

Uvažujeme-li o psychologickém pojetí peněz, můžeme uvést tři klasické teorie zabývající se vnímáním peněz.

2.4.1 Psychoanalytická teorie

Sigmund Freud v roce 1908 zformuloval teorii peněz, ve které přináší vysvětlení prapůvodních motivů ekonomického chování, především šetření a utrácení peněz. Dále odkrývá symbol výkalů, který může pomoci vysvětlit lidské chování vůči penězům. Dává do souvislosti finanční chování v dospělosti a manipulaci s výkaly v dětství. V anální teorii jsou výkaly považovány za první majetek dítěte, kterým získává moc nad svými rodiči. Ti mají vhodné defekace radost a projevují ji, nevhodná v nich vyvolává zlobu. Dítě má tendenci výkaly formovat, hrát si s nimi a rodiče se mu v tom snaží bránit. U dítěte se tak vyvíjí odpor k výkalům a přechází ke hře s blátem, pískem, kamínkům a umělým předmětům. Nakonec se dostává ke hře s penězi. Přitažlivost peněz a radost z nich má podle psychoanalytické teorie původ v přitažlivosti výkalů (Lea et al., 1994).

Postoj k nim přechází ve finanční chování. Šetrnost je odvozena z radosti spojené s jejich zadržováním a hromaděním a rozmařilé utrácení souvisí s radostí z jejich uvolňování (Riegel, 2007).

2.4.2 Behaviorismus

Představitel behaviorismu B.F. Skinner chápal peníze jako zevšeobecněný podmíněný podnět, který posiluje lidské ekonomické chování. Jsou pro něj symbolem, jež má spojitost s veškerým zbožím, které je v jeho teorii nepodmíněným posilovacím podnětem. Velká část ekonomického chování je zprostředkována zvyky, které se vytvářejí právě posilováním.

Tato teorie vychází z uznávaného psychologického směru a je podpořena terapeutickým systémem symbolové ekonomiky. Systém spočívá v odměňování žádoucích projevů chování pacienta v psychiatrických léčebnách, symboly jako jsou žetony, tečky apod. Ty může následně směnit za výhody, služby, skutečné předměty. Systém je ale možná úspěšný proto, že jeho subjekty principu pohybu peněz rozumějí a symbolová ekonomika je součástí principů celkové ekonomiky obecně (Lea et al., 1994).

2.4.3 Výměnná teorie zdrojů

Původně Homansovu výměnnou teorii rozšířil v 70. letech Foa., který rozlišil šest skupin zdrojů, jež lze směňovat. Je to láska, status, informace, peníze, zboží a služby. Foa

tak učinil na základě dvou dimenzí – partikularismu (závislost na konkrétních lidech) a konkrétnosti – a podle nich uspořádal tyto zdroje na kružnici. Zdroj, který leží vysoko v partikularismu, je zdroj, jehož hodnota závisí na jednotlivých lidech zapojených do výměny. Láska je považována za vysoce partikulární, z toho vyplývá, že záleží na tom, od koho ji přijímáme. Peníze jsou v této dimenzi naopak velmi nízko. V dimenzi konkrétnosti je vysoce konkrétní zdroj zboží a naopak status je méně konkrétní a směřuje se více symbolicky. Peníze Foa umístil do středu této dimenze konkrétnosti (Lea et al., 1994).

Výměnná teorie zdrojů ukazuje, že čím jsou si zdroje v dimenzích bližší, tím vhodnější je jejich výměna. Interpretace teorie podle Riegela (2007, str.164) zní: „peníze jsou jedním z mnoha zdrojů. Takže platit za lásku penězi je nepřijatelné, ale směňovat peníze za služby je rozumné.“

3 POSTOJE K PENĚZŮM

3.1 Utváření postojů k penězům

Postoje k penězům se utváří v průběhu procesu socializace jedince. Hlavní roli při utváření postojů k penězům u dětí hraje nejbližší rodina, osobnost rodičů, jejich hodnoty, názory, postoje k penězům, výše příjmu, vzdělání, sociální status, výchovný styl a schopnost racionálně nakládat s penězi. Důležitými podmínkami utváření postojů u dítěte jsou i demografické charakteristiky. (Özlen and Bayglu, 2005).

V dospělosti je chování spojené s penězi ovlivněno osobními úspěchy či neúspěchy, rozvojem pracovní kariéry a dalšími životními zkušenostmi jedince (Tang and Brandon, 2001). Vnímaný význam peněz souvisí rovněž s ekonomickým rozvojem společnosti. Postoje k penězům a jejich význam pro člověka může být motivem pro specifické chování (Kirkealdy and Furnham, 1993).

3.2 Výzkumy postojů k penězům

Furnham a Argyle uvádějí, že za posledních 25 let byl zkonstruován téměř deset testových nástrojů pro měření postojů k penězům. Výsledky jejich použití se v základních faktorech překrývají (in Riegel, 2007).

Jednu ze starších výzkumných studií týkajících se postojů k penězům provedl Wernimont a Fitzpatrick (1972). Dospěli k závěru, že postoje k penězům jsou multidimenzionální a mají symbolickou hodnotu. Pro různé lidi mají peníze různý význam – pro různé typy lidí znamenají peníze různé věci, a to v závislosti na věku, pohlaví, ekonomickém statusu, osobnostního typu a pracovních zkušenostech. Zaměstnaní lidé vnímají peníze mnohem pozitivněji než nezaměstnaní a studenti. Peníze pro ně představovaly něco žádoucího, dobrého, důležitého a užitečného, zatímco pro nezaměstnané byly peníze něčím, co působilo tenzi, starosti a neštěstí.

Další výzkum zaměřený na měření postojů k penězům provedla Rubinsteinová (1981) pro časopis *Psychology Today* a zkoumala postoje čtenářů k penězům, jejich důležitost pro život, jak ovlivňují jejich vztahy k nejbližšímu okolí. Našla významné rozdíly mezi muži a ženami. Muži si byli jistí svou finanční situací, měli silnější pocit, že ji kontrolují, byli šťastnější než ženy. Zajímavým zjištěním bylo, že méně jak pětina respondentů mluvila se svými příbuznými o svých příjmech.

Yamamuchi a Templer (1982) vyvinuli metodu na měření postojů k penězům tzv. Money Attitude Scale (MAS – škála postoje k penězům). Faktorová analýza původních šedesáti dvou položek ukázala pět faktorů: moc-prestiž, dobu držení, nedůvěru, kvalitu a úzkost. Jeho aplikací ve výzkumu autoři zjistili, že postoje k penězům jsou nezávislé na výši příjmu. Potvrdili však závislost na statusu a úzkosti.

Gresham a Fotenot (in Furnhama Argyle, 1998) použili při svém výzkumu MAS a zkoumali rozdíly mezi postojem k penězům mezi muži a ženami. Dospěli k závěrům, že ženy používají peníze jako nástroj boje o moc více než muži, jsou úzkostné při používání peněz, více dbají na to jaké zboží a služby za peníze kupují.

V roce 1984 použil ke zkoumání postojů k penězům Furnham poprvé škálu *Money Beliefs and Behavioure Scale (MMBS)*. Tato škála klasifikuje postoje na základě šesti faktorů: obsese, moc, výdaje, retence, bezpečí, schopnosti (*obsession, power-spending, retention, security-conservative, inadequate*). Za pomoci své metody dospěl k závěrům, že mladí lidé se méně obávají budoucnosti než starší lidé, kteří věří, že jejich peníze jsou výsledkem jejich schopností a úsilí. Bohatší lidé se více obávali o budoucnost než chudší lidé, pravděpodobně proto, že cítili větší finanční zodpovědnost za svou rodinu. Další Furnhamovy výsledky ukázaly, že méně vzdělaní lidé byli více posedlí penězi, průměrně vzdělaní lidé více zvažovali bezpečí než méně a nejvíce vzdělaní jedinci. Dle zjištění autora jsou ženy více konzervativní a kladou větší důraz na finanční bezpečnost než muži. Ti vykazovali větší míru posedlosti po penězích než ženy. Nejběžnějším psychologickým významem peněz pro lidi, je dle Furnhama jistota, láska, moc a svoboda. Furnhamova studie z roku 1996 ukázala, že faktor pohlaví je jedním z nejdůležitějších predikátorů postojů k penězům. (Furnham, 1996).

Lim a Teo (1997) zkoumali peníze z pohledu ekonomie, psychologie a sociologie se zaměřením na gender rozdíly ve vnímání postojů k penězům a za použití tří dotazníkových metod (*MAS, MBBS a MES*). Na výzkumném souboru studentů ze Singapuru zjistili, že muži ve srovnání se ženami používají peníze více jako prostředek srovnání s ostatními lidmi (*factor evaluation*).

V našem výzkum jsme použili „dotazník postojů k penězům“, jehož tvůrcem byl v roce 1992 Thomas Li-Ping Tang. Tang sledoval populaci asijských vysokoškolských studentů a jejich postoje k penězům. Sérii svých výzkumů zahájil Thomas Li-Ping Tang v roce 1992, kdy navrhnul třiceti položkovou škálu *Money Ethic Scale (MES)*. Šest faktorů MES lze seskupit do tří hlavních složek: emotivní – dobro (*GOOD*) a zlo (*EVIL*), kognitivní – úspěch (*ACHIEVEMENT*), sebeúcta (*RESPECT*) a moc (*POWER*) a chování –

rozpočet (*BUDGET*). Tang (1993) ve své dalším výzkumu s vysokoškolskými studenty na Taiwanu zjistil, že, pro muže představují peníze úspěch a úctu více než pro ženy. Dalším zjištěním bylo, že věk studentů negativně koreloval s faktorem rozpočtu, tedy se schopností hospodařit s penězi. Tento závěr nepotvrdil závěry Tangovy dřívější studie v Dallasu, kde u amerických zaměstnanců byla zjištěna pozitivní korelace mezi věkem a schopností hospodařit s penězi. Tang dále uvádí, že lidé zpracovávají informace způsobem, který je konzistentní s jejich hodnotovým systémem, vztažným rámcem a jejich osobní zkušeností. Postoje k penězům mohou být zkoumány jako jeden z mnoha vztažných rámců, které lidé v každodenním životě používají. Mezi univerzitními studenty a zaměstnanci v USA, existují signifikantní rozdíly, protože mají odlišné zkušenosti s vyděláváním a užíváním peněz.

Postoje k penězům souvisí s jinými aspekty života, jakými jsou spokojenost s prací a postoj k práci. Postoje k penězům mohou být vnímány ze tří perspektiv: osobnost, prostředí a interakce mezi osobností a prostředím. Závěr výzkumu dokazuje, že postoje k penězům se mění v průběhu času (Tang & Smith – Brandon, 2001).

Studie Bakera (2008) patří mezi novější výzkumy postojů k penězům. Výzkumník prokázal negativní korelaci mezi výší příjmu a šetrností, pozitivní korelaci mezi výší příjmu a plánováním budoucnosti. Věk negativně koreloval s faktory moc/ prestiž, šetrnost/ nedůvěra. Naopak vysoce pozitivně koreloval s faktorem plánování/spoření. Muži ve srovnání se ženami skórovali výše ve faktorech moci/ prestiž a šetrnost/ nedůvěra.

Souhrnný pohled na výzkumy v oblasti postojů k penězům ukazuje, píše Riegel (2007), že: „peníze jsou daleko od toho, aby byly nezávislé na hodnotách, a že pouze málo lidí užívá peníze bez vášně, bez zájmu, pouze ekonomicky racionálně.“

4 NEZAMĚSTANOST

Krátce se zmíníme o nezaměstnanosti, neboť probandi zařazení do výzkumu, byli v době zpracování bakalářské práce v evidenci úřadu práce jako uchazeči o zaměstnání.

4.1 Nezaměstnanost jako společenský jev

Nezaměstnanost je v naší kultuře velkým zásahem do života lidí. Je dokonce traumatizujícím existenciálním zážitkem, a to i přesto, že žijeme v rozvinutém sociálním státě, který umožňuje přežití i bez příjmů ze zaměstnání. Souvisí to s centrální rolí práce a zaměstnání v naší kultuře. Vyloučení ze zaměstnání znamená deprivaci v základních potřebách, která práce a zaměstnání přímo uspokojují. Zaměstnání hraje v naší kultuře roli centrální instituce, skrze kterou se definujeme. Cíle, status, sociální kontakty, struktura našeho života i jednotlivých dnů jsou primárně odvozovány z našeho zaměstnání (Mareš, 2002).

Význam a hodnotu práce jedinec pozná a uvědomí si ji, až ji skutečně ztratí. Nedobrovolné vyřazení práce z osobního života jedince má prokazatelné negativní sociální, psychologické i zdravotní důsledky. Buchtová upozorňuje na to, že práce pro člověka nezajišťuje pouze materiální zabezpečení, ale je také prostorem pro seberealizaci. Dále také nezabezpečuje pouze ekonomickou stránku, nýbrž je i významných socializačním činitelem. Dalšími potřebami, které souvisí s pracovní činností, je i životní jistota, životní řád (denní režim), sociální zázemí a citová odezva, emocionální ohodnocení (Buchtová, 2002).

Jahodová (1979) uvádí pět základních potřeb které jsou uspokojovány zaměstnáním a jejichž uspokojování nezaměstnanost omezuje. Práce v zaměstnání svým strukturovaným a regulovaným charakterem podle ní:

- vytváří pro zaměstnaného člověka reálnou strukturu času
- znamená příležitost pravidelně sdílené sociální zkušenosti mimo rámec rodiny
- umožňuje jedinci podílet se na cílech a účelech které ho přesahují
- vymezuje jeho osobní status a osobní identitu
- vynucuje si řadu aktivit, k nimž bez zaměstnání není člověk motivován.

Ztráta zaměstnání je pro člověka vysoce emocionálně zabarvenou záležitostí, člověk ji velmi intenzivně prožívá. Zvládání ztráty zaměstnání závisí na odolnosti člověka vůči

zátěži, dále je podmíněno věkem, vnímáním vlastní odpovědnosti k nejbližšímu okolí, pohlavím, dosaženou kvalifikací, zkušeností jedince, předchozí profesní rigiditou či pružností, finančními možnostmi a sociální oporou. Ztráta zaměstnání se vztahuje také ke změnám celkové pohody, emočním vyladění, sebepojetí a postoji k práci. Odráží se v celkovém životním názoru nezaměstnaného člověka (Šolcová, Kebza, 2001).

4. 2 Nezaměstnaní

Mareš (2002) vymezuje kritéria pro zařazení osoby mezi nezaměstnané:

- je schopna práce (věkem, zdravotním stavem, osobní situací)
- chtějící zaměstnání (nyní, aktuálně)
- jsoucí přes všechnu přiměřenou snahu v daný okamžik bez zaměstnání.

Tyto tři požadavky jsou i obsahem definice nezaměstnaného podle Mezinárodního úřadu práce (ILO) v Ženevě. Odvolává se na ně i v České republice platný zákon o zaměstnanosti², který říká, že nezaměstnaným, uchazečem o zaměstnání je fyzická osoba, která chce a může pracovat a osobně požádá o zprostředkování zaměstnání úřad práce, v jehož správním obvodu má bydliště a splňuje zákonem stanovené podmínky pro zařazení do evidence uchazečů o zaměstnání. Podmínkou pro udržení statusu nezaměstnaného bývá pravidelná návštěva úřadu práce a součinnost s úřadem práce, jako manifestace snahy o získání zaměstnání.

Ztrátou zaměstnání neupadnou lidé zákonitě do chudoby, ale podstatně se změní jejich finanční možnosti a nové postavení v roli nezaměstnaného je pro převažující většinu důvodem k obavám a starostem. Podle Wara (1985) může nezaměstnanost ovlivňovat psychické zdraví člověka několika způsoby a na prvním místě uvádí:

- finanční potíže, pokles příjmu a finanční obavy, jako další
- změnu společenského chování, omezení společenských kontaktů a zúžení sociálního prostředí nezaměstnaného
- malý prostor pro rozhodování
- nedostatek příležitosti pro rozhodování
- nárůst ponižujících zkušeností, když žádá o práci a být odmítán
- pocit úzkosti z budoucnosti
- redukce kvality interpersonálních kontaktů

² Zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb.

Pro člověka je nezbytné, aby si prostředky pro živobytí vydělával a ne je dostával. A to nejen proto, že výměna placeného zaměstnání za sociální dávky vede ke snížení životního standartu. Což ukazuje další významnou psychologickou funkci , kterou zaměstnání a mzda plní (Mareš, 2002).

Přesto, že je podpora v nezaměstnanosti, stanovená na bázi důchodového pojištění, nižší než mzda v zaměstnání, jsou její příjemci ještě v určité finanční výhodě. Mnoho nezaměstnaných však podporu v nezaměstnanosti nedostává, protože nesplňují podmínky pro její přiznání a následné poskytování nebo proto, že již vyčerpali dobu (tzv. podpůrní dobu), po kterou je podpora přiznávána (5, 8, 11 měsíců dle věku žadatele). Pobírají jen podstatně nižší sociální dávky, stanovené zákonem o pomoci v hmotné nouzi.

Finanční potíže, ve kterých se nezaměstnaní ocitají, jsou často rozhodujícím faktorem, při rozhodování nezaměstnaného přijmout jakoukoliv, i hůře placenou a méně kvalifikovanou práci (Mareš, 2002). Nutnost žít jen z podpory v nezaměstnanosti znamená pro nezaměstnaného a pro jeho rodinu velké snížení životní úrovně. Nízký životní standart není však vázán jen na nezaměstnanost. Jahodová (1982) upozorňuje na to, že bída měla vždy i jiné příčiny než jen nezaměstnanost. „*Ne všichni nezaměstnaní žijí v bídě a ne všichni chudí jsou nezaměstnaní*“.

VÝZKUMNÁ ČÁST

5 Výzkumný problém, cíle a hypotézy

V teoretické části práce jsme se zabývali konceptem postojů a psychologií peněz. Přiblížili jsme neoddělitelný průvodní jev našeho současného společenského systému – nezaměstnanost a představili jsme významné výzkumy postojů k penězům. Předmětem výzkumu je zjištění postoje k penězům lidí s nízkým finančním příjmem a soubor šedesáti nezaměstnaných osob, různého pohlaví, věku, s různým stupeň nejvyššího dosaženého vzdělání, tuto charakteristiku naplňuje. Naše práce se nezabývá studiem nezaměstnanost v její celistvosti.

Ze zkušeností vyplývá, že postoje k penězům jsou jistými predikátory chování jedince při nakládání s finančními prostředky. Zkoumání postoje k penězům v období nezaměstnanosti, kdy příjem jedince je podstatně nižší a časově omezený ve srovnání s příjmem z placeného zaměstnání, nabízí možnost poznání osobnostních předpokladů a psychických aspektů ekonomického chování jedince a umožňuje sledovat vliv prostředí a životní situace. Znalost a pochopení postojů k penězům umožňuje předvídat a usuzovat na chování jedince při rozhodování o účelovosti vynakládání peněžních prostředků, na hospodárné nebo rozhazovačné užívání peněz. U nezaměstnaných by mohlo poznání postoje k penězům vést k pochopení jejich snahy nebo nezájmu hledat a získat nové zaměstnání nebo vykonávat pracovní činnost.

Výzkumníci, jejichž výzkumy jsme prezentovali v teoretické části naší práce, dospěli k závěrům, že rozdíly v postojích k penězům jsou závislé na demografických charakteristikách sledovaných jedinců jako je věk, pohlaví, výše příjmu, vzdělání, status. Vycházeli jsme z jejich závěrů, že ženy považují peníze častěji za symbol jistoty a zajištění dobrých životních podmínek než muži. Proto kladou větší důraz na finanční bezpečí (Furnham, 1996), s penězi nakládají hospodárněji a mají k nim celkově pozitivnější postoj než muži. Pro muže představují peníze více úspěch, respekt a moc. Mezi věkem a schopností hospodařit s penězi byla zjištěna pozitivní korelace. (Tang, 1992, Furnham, 1994)

V naší práci byly zkoumány postoje k penězům na výběrovém souboru nezaměstnaných uchazečů o zaměstnání registrovaných na úřadu práce na čtyřech kontaktních pracovištích úřadu práce České republiky. Hledána byla souvislost mezi demografickými charakteristikami a postojem k penězům nezaměstnaných, měřeným

pomocí dotazníku MES. Opomenut nebyl ani rozdíl v postojích k penězům mezi nezaměstnanými muži a ženami a rozdíl v postojích k penězům z pohledu vzdělání.

5.1 Cíle

Výzkum byl součástí šetření, které probíhá na Katedře psychologie FF Univerzity Palackého v Olomouci, které se zabývá postoji k penězům u různých skupin lidí. Výchozím bodem naší výzkumné práce byla formulace konkrétních cílů výzkumu postojů nezaměstnaných k penězům, a to na základě, specifikace cílové populace a dosud zjištěných poznatků, uvedených v teoretické části naší práce a představeného výzkumného problému.

Obecným cílem našeho zkoumání bylo zmapování postojů k penězům, zjištění jejich souvislosti s demografickými proměnnými a rozdílů dle pohlaví a vzdělání u výběrového souboru nezaměstnaných. Stanovili jsme si čtyři dílčí cíle:

Prozkoumat, jaké jsou postoje k penězům u výběrového souboru nezaměstnaných.

Zjistit, zda existuje souvislost mezi věkem nezaměstnaných ve výběrovém souboru a jejich postojem k penězům.

Zjistit, zda existují rozdíly v postojích k penězům mezi nezaměstnanými ve výběrovém souboru z pohledu dosaženého vzdělání.

Zjistit, zda existují rozdíly v postojích k penězům z pohledu pohlaví respondentů výběrového souboru nezaměstnaných.

5.2 Hypotézy

Při formulaci hypotéz jsme vycházeli z poznatků uvedených v teoretické části naší práce.

H1: Ve výběrovém souboru nezaměstnaných existuje statisticky významná pozitivní souvislost mezi věkem a schopností hospodařit (F5 škály MES).

H2: Muži ve výběrovém souboru nezaměstnaných statisticky významně více vnímají peníze jako projev respektu ve společnosti a pocitu sebeúcty než ženy (F4 škály MES).

H3: Muži ve výběrovém souboru nezaměstnaných statisticky významně více vnímají peníze jako prostředek získání svobody a moci ve společnosti než ženy (F6 škály MES).

6 POPIS METODOLOGICKÉHO RÁMCE A METOD

6.1 Zvolený typ výzkumu

Výzkum na téma „Postoje nezaměstnaných k penězům“ jsme prováděli na výběrovém souboru nezaměstnaných jedinců, uchazečů o zaměstnání, registrovaných na úřadu práce. Metodologicky jsme výzkum koncipovali jako výzkum s kvantitativním designem na úrovni predikce, využívající při analýze dat statistické testování. Východiskem zkoumání a volby typu výzkumu byla data (proměnné) a způsob práce s nimi. Nezávislou proměnnou byly definovány demografické údaje nezaměstnaných z výběrového souboru: věk, pohlaví, vzdělání. Jako závislá proměnná byl definován postoj k penězům nezaměstnaných, měřený za pomoci dotazníku MES. Obecným cílem našeho zkoumání bylo zjištění souvislostí mezi proměnnými a rozdílů mezi dvěma výběry. Zajímali nás vztah mezi proměnnými a pro hlubší poznání zkoumaného jevu jsme porovnali dva vzorky (dle pohlaví a dle vzdělání) vzhledem k více proměnným. Naš výzkum je vzorkovým přehledem, který nese primárně znaky diferenciačních přehledů. Zjišťováním souvislosti mezi proměnnými má znaky i korelační studie.

6.2 Metody sběru dat

Pro sběr dat jsme zvolili nestandardizovaný dotazník, diagnostickou metodu, založenou na subjektivní výpovědi našich respondentů, nezaměstnaných a jejich postojích k penězům. Jde o metodu, nepřímého posouzení, neboť nezaměstnaný nebyl tázán přímo na postoj k penězům, ale popisoval své chování v určité situaci, navozené tvrzením v dotazníku. Výhodou dotazníku byla poměrně rychlá a snadná administrace a i způsob jeho vyhodnocení nám umožnil kvantifikovat výsledky výzkumu. Nevýhodou dotazníku, kterou jsme vzali v úvahu, byla závislost na úrovni schopnosti introspekce uchazečů o zaměstnání, míra schopnosti sdělit o sobě informaci, ztotožnit se s tvrzením a možnost záměrného zkreslení výsledků respondentem.

Pro měření postojů k penězům jsme použili škálu MES (Money Ethic Scale) vytvořená profesorem Tangem v roce 1992 v USA, který dal svolení k aplikaci jeho škály ve výzkumu uskutečňovaném katedrou psychologie filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Škála obsahuje třiceti položkový dotazník, ve kterém se respondent ke každému z výroků vyjadřoval na sedmi bodové škále Likertova typu. Přiřazoval jednotlivým tvrzením čísla od 1 do 7. 1 znamená „rozhodně souhlasím“, 4 „ani

souhlasím ani nesouhlasím“ a 7 „*rozhodně souhlasím*“ Každé z tvrzení sytí jeden z šesti faktorů Tangovy škály.

Faktor 1 dobro (*GOOD*) 9 tvrzení, odráží pozitivní postoje k penězům, reprezentuje myšlenku, že peníze jsou dobré, důležité, hodnotné, atraktivní.

Faktor 2 zlo(*EVIL*) 6 tvrzení, ukazuje negativní postoje k penězům, reprezentuje myšlenku, že peníze jsou hanebné, zlé, bez užitku.

Faktor 3 úspěch (*ACHIEVEMENT*) 4 tvrzení, pojí se s představou, že peníze ukazují úspěch, kterého člověk v životě dosáhl, jsou symbolem úspěchu, jsou nejdůležitější věc v životě.

Faktor 4 sebeúcta (*RESPECT*) 4 tvrzení, odráží představu, že peníze jsou nástrojem jak ve společnosti získat uznání, peníze si zaslouhují úctu.

Faktor 5 chování – rozpočet (*BUDGET*) 3 tvrzení, ukazuje schopnost velmi dobře hospodařit s penězi .

Faktor 6 svoboda a moc (*POWER*) 4 tvrzení, ukazuje na vnímání peněz jako prostředku k dosažení nezávislosti a moci, dávají samotnost, svobodu a dodávají sílu.

Uvedených šest faktorů dotazníku vychází z modelu postojů, který zahrnuje tři složky: afektivní (dobro, zlo), složku behaviorální (rozpočet) a složku kognitivní (úspěch, respekt, svoboda a moc). Škála tvrzení v dotazníku MES byla doplněna o demografické údaje: pohlaví, nejvyšší dosažené vzdělání, rodinný stav, počet dětí, stav zaměstnaný/nezaměstnaný, měsíční čistý příjem. Celkový rozsah dotazníku byl tři strany formátu A4. Pro názornost a pro usnadnění vyplňování byl každému respondentovi předložen k nahlédnutí vyplněný vzor dotazníku. Respondent při vyplňování volil z předepsaných možností nebo uvedl požadovaný konkrétní údaj.

Základním souborem, populací, byli uchazeči o zaměstnání evidovaní na okrese Svitavy. Na čtyřech pracovištích úřadu práce, v městech Moravská Třebová, Polička, Litomyšl a Svitavy jsme příležitostným (libovolným) výběrem vybrali výběrový vzorek uchazečů o zaměstnání. Výběrový soubor tvořilo šedesát uchazečů o zaměstnání. Vzali jsme v úvahu nevýhodu příležitostného výběru, kterou je nespolehlivost konstituování reprezentativního vzorku populace. Zvolili jsme ho proto, že výzkum je první sondou do problematiky postojů nezaměstnaných k penězům a na základě zjištěných informací, může být proveden další výzkum na více reprezentativním vzorku.

Vhodných pro výzkum bylo posouzeno 70 uchazečů o zaměstnání. Z oslovených potencionálních účastníků odmítlo naši nabídku 10 uchazečů a 60 uchazečů s účastí ve

výzkumu souhlasilo. Výzkum jsme prováděli po udělení informovaného souhlasu potencionálních účastníků, kteří byli s žádostí o účast ve výzkumu osloveni. Z uděleného souhlasu bylo patrné, že účastník výzkumu rozumí povaze výzkumného modelu, je si vědom dobrovolnosti své účasti a s tím spojené možnosti kdykoliv vyplňování dotazníku přerušit a odejít, od výzkumu odstoupit. Sběr dat byl proveden v souladu s platným zákonem o ochraně osobních údajů č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a jejich uchování v informačních systémech.

Výběr z potencionálních účastníků výzkumu jsme realizovali každý týden na jednom ze čtyř pracovišť úřadu práce. V úředních dnech (pondělí, středa) odpoledne, mezi třináctou a sedmáctou hodinou jsme oslovili uchazeče o zaměstnání, kteří se dostavili na pravidelné, předem dohodnuté schůzky na referát zaměstnanosti, představili jim téma výzkumu, cíl který jsme si stanovili a nabídli možnost zapojit se a vyplnit dotazníku MES.

Každý účastník výzkumu měl možnost vyplnit dotazník bez časového omezení. Využili jsme nabídky provést výzkum ve volné kanceláři v prostorách pracoviště úřadu práce a tím jsme eliminovali rušivý vliv přítomnosti jiných lidí a hluku.

Všechny dotazníky nebyly vráceny zcela vyplněné. Dotazníky, kde chyběl pouze jeden údaj, byly do dalšího zpracování zařazeny. Dotazníky se dvěma chybějícími údaji jsme po uvážení, že se jednalo o údaje typu rodinný stav, děti a délka nezaměstnanosti, které nebyly sledovanými proměnnými, zařadili rovněž. Účastníkům výzkumu byla nabídnuta možnost, po zpracování dat požádat o nahlédnutí do výsledků výzkumu. Někteří respondenti sami projevili zájem o seznámení s výsledky šetření.

6.3 Metody zpracování a analýzy dat

Z dat, nasbíraných pomocí dotazníků, jsme vytvořili databázový soubor v programu Microsoft Office Excel 2007. Statistické testování jsme prováděli v programu Statistica 2010. Abychom ověřili, zda má výběrový soubor normální rozložení četnosti u jednotlivých faktorů MES, použili jsme k testování Shapiro-Wilksonův a K-S & Lillieforsův test. Oba testy na hladině významnosti 0,05 zjistily statisticky významné rozdíly. Rozložení četnosti naměřených skóre faktorů škály MES nelze považovat za normální distribuci. Vzhledem k výsledku obou testů, a protože jsme vzali v úvahu skutečnost, že jsme měli k dispozici malý počet dat, přistoupili jsme k používání neparametrických technik, které se lépe vyrovnají s nízkými četnostmi.

Pro zjištění vzájemné souvislosti mezi věkem a jednotlivými faktory škály MES použijeme Spearmanův koeficient pořadové korelace. Při zjišťování rozdílů v postojích

k penězům z pohledu pohlaví a vzdělání respondentů ve výběrovém souboru použijeme jeden z nejsilnějších neparametrických testů pro dva nezávislé výběry Mann-Whitneyův U-test (Reiterová, 2003).

7 SOUBOR

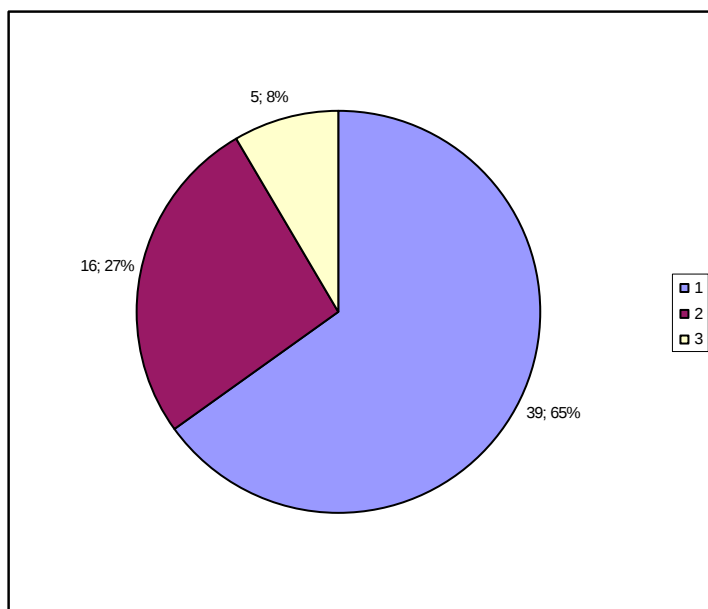
Základním souborem pro výzkum postojů nezaměstnaných k penězům, byli uchazeči o zaměstnání, kteří byli v době provádění výzkumného šetření zařazeni v registru Úřadu práce České republiky na okrese Svitavy. Celkový počet registrovaných uchazečů o zaměstnání na okrese Svitavy dle oficiálních statistik MPSV³ v prosinci 2011 byl 6 055. Pro doplnění uvádíme, že v témže období bylo uchazečů o zaměstnání na úřadech práce v České republice 505 881, v pardubickém kraji 23 342.

Charakteristiky výzkumného souboru uvádíme v tabulkách č.1 až 4. Pro názornost jsme strukturu vzorku dle pohlaví, věku a dle vzdělání zpracovali do grafické podoby v grafu č.1 až 3. Výzkumný soubor tvořilo 60 respondentů. Z toho 16 mužů a 39 žen.

Tab.č. 1: Rozložení zkoumaného souboru dle pohlaví

Ženy / Muži	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ženy	39	65
Muži	16	27
Neuvedeno	5	8

Graf č. 1

Průměrný věk respondentů byl 36 let. Nejpočetnější skupinou byli respondenti ve věkovém rozmezí 21 až 25 let. Výběrové charakteristiky našeho souboru nezaměstnaných

³ Zdroj: <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/uzem>

uvádíme v následující tabulce č.2 a rozložení souboru dle intervalů po pěti letech uvádíme v tabulce č.3.

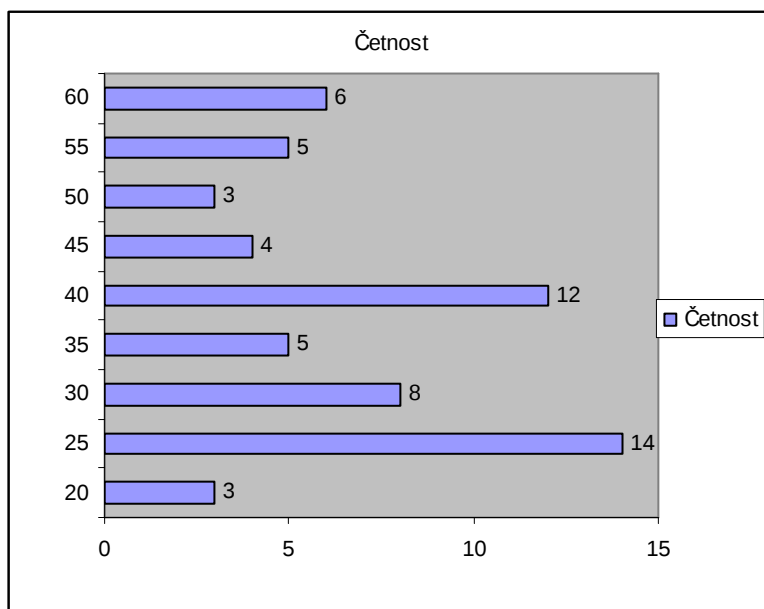
Tab.č. 2: Výběrové charakteristiky statistického souboru

	Průměr	Počet. platných	Medián	Modus	Minimum	Maximum	Směrodatná odchylka	Rozptyl
Věk	35,92	60	35,52	25,00	19,00	60,00	12,05	145,09

Tab.č. 3: Rozložení zkoumaného souboru dle věku

Věk	Absolutní četnost	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Kumulativní četnost
15 <x<= 20	3	3	5	5
20 <x<= 25	14	17	23	28
25 <x<= 30	8	25	13	41
30 <x<= 35	5	30	9	50
35 <x<= 40	12	42	20	70
40 <x<= 45	4	46	6	76
45 <x<= 50	3	49	6	82
50 <x<= 55	5	54	8	90
55 <x<= 60	6	60	10	100

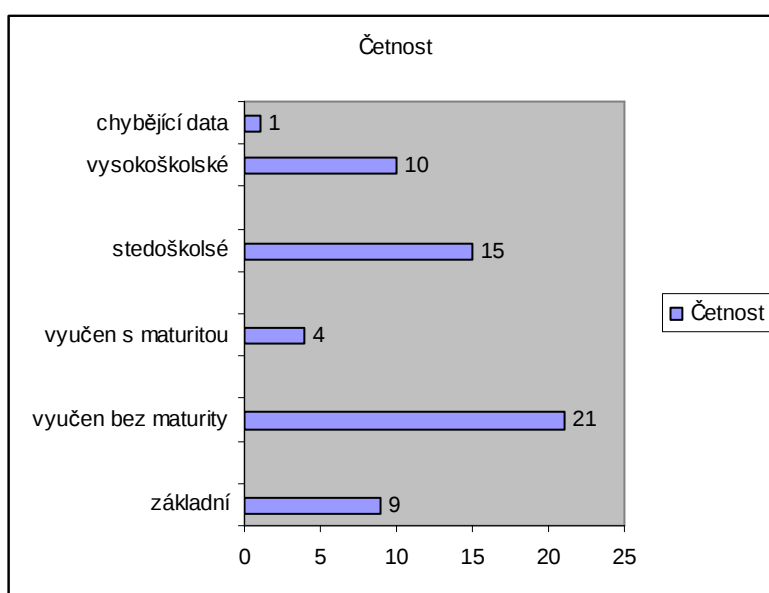
Graf č. 2

Tab.č. 4: Rozložení zkoumaného souboru dle nejvyššího dosaženého vzdělání

Vzdělání	Absolutní četnost	Kumulativní četnost	Relativní četnost	Kumulativní četnost
základní vzdělání	9	9	15	15
vyučen bez maturity	21	30	36	51
vyučen s maturitou	4	34	7	58
středoškolské vzdělání	15	49	25	83
vysokoškolské vzdělání	10	59	17	100
Chybějící data	1	60	2	

Graf č. 3

Protože jsme měli početně menší soubor, rozdělili jsme respondenty dle vzdělání na dvě skupiny. Do **skupiny 1** jsme zařadili respondenty se základním vzděláním, vyučené bez maturity a vyučené s maturitou. Do **skupiny 2** jsme zařadili respondenty se středoškolským a vysokoškolským vzděláním.

8 VÝSLEDKY

8.1 Zjištění postojů k penězům u výběrového souboru nezaměstnaných

Na základě vyhodnocení dotazníků jsme získali data, sytící jednotlivé faktory škály MES: Faktor 1/ GOOD – představuje pozitivní postoje člověka k penězům, Faktor 2/ EVIL - ukazuje na negativní postoje k penězům, Faktor 3/ ACHIEVEMENT - odráží názor, že peníze představují pro člověka úspěch ve společnosti, Faktor 4/ RESPECT- představuje názor, že peníze jsou prostředkem k získání pozice člověka ve společnosti a k dosažení respektu, Faktor 5/ BUDGET – ukazuje na schopnost člověka s penězi velmi dobře hospodařit a Faktor 6/ FREEDOM, POWER – představuje postoj člověka k penězům jako k nástroji k získání svobody a moci.

Z dotazníků byly zjištěny průměrné hrubé skóry jednotlivých faktorů škály MES. Výsledky včetně hodnoty směrodatné odchylky a maximální a minimální hodnoty znaku uvádíme v tabulce popisné statistiky č. 5.

Tab.č. 5: Průměr hrubých skóre u výběrového souboru ve všech faktorech škály MES (pro celý soubor)

Faktor MES	N platných	Průměr	Minimum	Maximum	Směrodatná odchylka
F1 Dobro	60	47,3	29	59	6,5
F2 Zlo	60	19,4	8	30	4,1
F3 Úspěch	60	14,2	4	25	4,8
F4 Respekt	60	14,8	6	22	3,7
F5 Rozpočet	60	15,4	7	21	3,5
F6 Svoboda/moc	60	18,9	11	28	3,8

Z dosažených průměrných hrubých skóre faktorů škály MES vyplynulo, že nezaměstnaní našeho výběrového souboru, bez ohledu na pohlaví, věk a vzdělání, v průměru vnímají peníze pozitivně, což ukazují hodnoty faktoru F1 a F2. Spíše nesouhlasí s tím, že peníze představují úspěch jedince ve společnosti a že mohou být nástrojem k získání respektu a že zasluhují úctu (faktor F3 a F4). Nezaměstnaní se přiklání k názoru, že peníze jsou zdrojem moci, umožňují nezávislost a svobodu a představují životní jistotu (faktor F6). Sami sebe nezaměstnaní ve výběrovém souboru vnímají jako velmi dobré hospodáře.

8.2 Zjišťování souvislosti mezi věkem nezaměstnaných ve výběrovém souboru a jejich postojem k penězům

Dále jsme zjišťovali, zda existuje souvislost mezi věkem respondentů a faktory škály MES. Na statické testování jsme použili Spearmanův korelační koeficient.

Tab.č. 6: Výsledky Spearmanova korelačního koeficientu korelace faktorů škály MES a věku probandů (n=60)

Proměnná	Věk	F1	F2	F3	F4	F5	F6
Věk	1,00						
F1 Dobro	0,22	1,000					
F2 Zlo	-0,05	-0,136	1,000				
F3 Úspěch	0,107	0,544	0,198	1,000			
F4 Respekt	0,178	0,420	0,214	0,348	1,000		
F5 Rozpočet	0,264	0,362	0,033	0,103	0,061	1,000	
F6 Svoboda/moc	0,112	0,404	-0,109	0,247	0,212	-0,029	1,000

$p < 0,05$

Na základě výpočtu korelace jsme na hladině významnosti 0,05 zjistili statisticky významnou souvislost mezi věkem respondentů a faktorem F5/ Rozpočet škály MES, což naznačuje, že se vzrůstajícím věkem roste vnímání probandů jako jedinců, kteří umí s penězi dobře hospodařit.

8.3 Zjištění rozdílů v postojích k penězům z pohledu pohlaví respondentů výběrového souboru nezaměstnaných

Dle stanovených cílů jsme jako další zjišťovali, zda existují rozdíly v postojích k penězům mezi muži a ženami. Mann-Whitneyův U-testem jsme dospěli k výsledkům vyčísleným v tabulce č. 7.

Tab.č. 7: Výsledky Mann-Whitneyova U-testu - porovnání hodnot faktorů škály MES a dvou skupin nezaměstnaných - mužů (n=15) a žen (n= 39)

Proměnná	Ženy	Muži	U	Z	P	N ženy	N muži
F1 Dobro	1073,0	412,0	292,0	0,0	1,00	39	15
F2 Zlo	1003,5	481,5	223,5	-1,3	0,19	39	15
F3 Úspěch	997,0	543,0	217,0	-1,8	0,08	39	15
F4 Respekt	1033,5	451,5	253,5	-0,7	0,45	39	15
F5 Rozpočet	1165,5	319,5	199,5	1,8	0,07	39	15
F6 Svoboda/moc	1079,5	405,5	285,5	0,1	0,90	39	15

$p < 0,05$

Mezi muži a ženami výběrového souboru nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl u žádného z šesti faktorů škály MES. Výsledky naznačují, že muži i ženy vnímají peníze podobně.

8.4 Zjištění rozdílů v postojích k penězům z pohledu dosaženého vzdělání respondentů výběrového souboru nezaměstnaných

Dalším stanoveným cílem bylo zjistit, zda existují rozdíly v postojích k penězům z pohledu vzdělání ve výběrového souboru nezaměstnaných. Rozdělili jsme výzkumný soubor do skupiny 1, kam jsme zařadili respondenty se základním vzděláním, vyučené bez maturity a vyučené s maturitou. Do skupiny 2 jsme zařadili respondenty se středoškolským a vysokoškolským vzděláním. Mann-Whitneyův U-testem jsme dospěli k výsledku vyčíslenému v tabulce č. 8.

Tab.č. 8: Výsledky Mann-Whitneyův U-testu - porovnání hodnot faktorů škály MES a dvou skupin nezaměstnaných dle vzdělání: skupina 1- nižší vzdělání (n=35) a skupina 2- vyšší vzdělání (n= 25)

Proměnná	Nižší vz. skup. 1	Vyšší vz. skup. 2	U	Z	P	N skup. 1	N skup. 2
F1 Dobro	895,5	815,5	334,5	-1,2	0,22	35	25
F2 Zlo	1095	616	291	1,9	0,06	35	25
F3 Úspěch	994,5	775,5	399,5	-0,4	0,71	35	25
F4 Respekt	1033	678	353	0,9	0,35	35	25
F5 Rozpočet	972	739	411	-0,01	0,98	35	25
F6 Svoboda/moc	991	720	395	0,3	0,79	35	25

$p < 0,05$

Mezi jedinci výběrového souboru, rozdělenými do dvou skupin dle dosaženého vzdělání, nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl u žádného z šesti faktorů škály MES. Výsledek naznačil, že vzdělání není faktorem, který výrazně ovlivňuje postoje k penězům.

8.5 K platnosti hypotéz

Na začátku výzkumu jsme po stanovení a zformulování cílů, vyslovili tři hypotézy, které budeme na základě výsledků přijímat či zamítat.

H1: Ve výběrovém souboru nezaměstnaných existuje statisticky významná pozitivní souvislost mezi věkem a schopností hospodařit (F5 škály MES).

Na základě statistického testování byla zjištěna a prokázána statisticky významná pozitivní souvislost mezi věkem nezaměstnaných výběrového souboru a sledovaným faktorem F5 škály MES. Hypotézu H1 přijímáme.

H2: Muži ve výběrovém souboru nezaměstnaných statisticky významně více vnímají peníze jako projev respektu ve společnosti a pocitu sebeúcty než ženy (F4 škály MES).

Mann-Whitneyův U-testem nebyly zjištěny statisticky významné rozdíly ve faktoru F4 škály MES mezi muži a ženami výběrového souboru nezaměstnaných. Hypotézu H2 zamítáme.

H3: Muži ve výběrovém souboru nezaměstnaných statisticky významně více vnímají peníze jako prostředek získání svobody a moci ve společnosti než ženy (F6 škály MES).

Mann-Whitneyův U-testem nebyly zjištěny statisticky významné rozdíly ve faktoru F6 škály MES mezi muži a ženami výběrového souboru nezaměstnaných. Hypotézu H3 zamítáme.

9 DISKUZE

V návaznosti na teoretickou část práce jsme ve výzkumné části popsali výzkumné šetření a výsledky statistického testování. Zkoumali jsme postoje k penězům nezaměstnaných výzkumného souboru a hledali, zda existuje souvislost mezi postojem k penězům a demografickými proměnnými a rozdíly v postoji k penězům podle pohlaví a z pohledu vzdělání.

Výsledné hodnoty průměrných skóre výzkumného souboru nezaměstnaných naznačily, že nezaměstnaní vykazovali pozitivní postoje k penězům. Spíše souhlasili s tvrzením, že peníze jsou dobro (F1) a spíše nesouhlasili s tvrzením, že nejsou užitečné a jsou podstatou všeho zla (F2). Což by mohlo odrážet souvislost vnímaného významu peněz nezaměstnaných s funkcí peněz, kterou plní ve společnosti. Dovolují lidem nakupovat věci a služby, jsou komerčním nástrojem a prostředkem pro vyjádření hodnoty v materiálním světě (Tang, 2001). U nezaměstnaných mohl být pozitivní postoj k penězům motivem pro specifické chování, projevující se zvýšeným úsilím podat lepší výkon než ostatní, s cílem najít si novou práci.

Nezaměstnaní ve výzkumném souboru spíše nesouhlasili s názorem, že peníze představují úspěch ve společnosti a vzbuzují respekt ve společnosti a sebeúctu. Jak jsme uvedli v teoretické části, již v jedné ze starších výzkumných studií Wernimont a Fitzpatrick (1972) dospěli k závěru, že nezaměstnaní lidé vnímají peníze méně pozitivněji než zaměstnaní. Peníze pro nezaměstnané představovaly něco, co působilo napětí, starosti a neštěstí. Naše výsledky nepotvrdily závěr Tangova výzkumu (1992) s asijskými studenty žijícími v USA, kdy bylo zjištěno, že studenti vnímali peníze jako symbol úspěchu a respektu ve společnosti. Spojíme-li obsah slova úspěch s tvrzením, že se dá za peníze všechno koupit, pak zkušenost nezaměstnaného člověka s obtížemi při hledání nového zaměstnání, může vypovídat o tom, že nikoliv.

Dále jsme mohli konstatovat, že nezaměstnaní výzkumného souboru vnímají peníze jako symbol svobody a spíše souhlasí s představou, že znamenají moc. Což částečně podporuje tvrzení Furnhama (1996), že nejběžnějším psychologickým významem peněz pro lidi je jistota, láska, moc a svoboda. Nezaměstnanost a zvláště dlouhodobá může způsobit, že lidé mohou vnímat závislost na peněžité pomoci státu jako omezení jejich nezávislosti. Povinnosti, které mají vůči instituci úřadu práce mohou být v jejich pohledu

omezující a mohou jim bránit v příležitosti být tím, kým chtějí být. Nezaměstnaní ve výběrovém souboru o sobě vypovídali jako o lidech, kteří umí dobře hospodařit s penězi.

Na základě výpočtu jsme prokázali statisticky významnou pozitivní souvislost mezi věkem respondentů a faktorem F5/ Rozpočet škály MES, což naznačuje, že se vzrůstajícím věkem vnímají nezaměstnaní sami sebe více jako jedince, kteří umí s penězi dobře hospodařit. Dřívější výzkumy prokázaly, že schopnost lidí dobře hospodařit s penězi souvisí s věkem. Náš výsledek pozitivní korelace věku s faktorem rozpočtu potvrdil závěry Tangovy studie (1992), ve které u amerických zaměstnanců v Dallasu, byla zjištěna pozitivní korelace mezi věkem a schopností hospodařit s penězi. Můžeme připomenout i pozdější Tangův výzkum (1993) s vysokoškolskými studenty na Taiwanu, při kterém výzkumník zjistil, že věk studentů negativně koreloval s faktorem rozpočtu, tedy se schopností hospodařit s penězi. Tento závěr nepotvrdil závěry Tangovy studie. Bylo zajímavé, že stejně jako u studentů se projevila pozitivní korelace u nezaměstnaných právě mezi věkem a faktorem rozpočtu. Příčinou mohla být nižším finanční příjmem po dobu studia i po dobu nezaměstnanosti. Příslušníci obou skupin nemohou tolik utrácet, nepořizují si stále nové věci, peníze užívají velmi opatrně. Dá se předpokládat, že nezaměstnaní mohou dávat přednost investování peněz do dalšího vzdělávání nebo do hledání nové pracovní činnosti.

Rozdíly mezi nezaměstnanými ve výzkumném souboru z pohledu dosaženého vzdělání a postojem k penězům jsme, jak ukázaly výsledky našeho šetření, neprokázali. Vycházeli jsme ze závěrů výzkumů Furnhama (1996), který za pomoci metody MMBS dospěl k závěrům, že méně vzdělaní lidé jsou posedlí penězi a průměrně vzdělaní lidé více vnímají peníze jako bezpečí než lidé s nejvyšším vzděláním. V našem výzkumném souboru však nesouviselo nejvyšší dosažené vzdělání respondentů s jejich postojem k penězům. Výsledek mohl být ovlivněn specifickým výběrem respondentů, nezaměstnaných jedinců. Byli to lidé se společnými charakteristikami a vzdělání nemuselo hrát roli v odlišnostech v postojích k penězům. Dalším důvodem mohla být stálost hodnotové orientace a její odolnost vůči změně. Postoj k penězům se utváří již v raném dětství a nemusí podléhat vlivu vzdělávacího procesu na školách.

Při formulaci hypotézy H2 a H3 jsme čerpali z dosavadních mezinárodních i českých výzkumů, které prokázaly rozdíly v postojích k penězům mezi muži a ženami a

očekávali jsme signifikantně významně vyšší skóre u mužů výběrového souboru než u žen u faktorů F4/ Respekt, sebeúcta a F6/ Svoboda, moc. Náš výsledek nepotvrdil výsledky výzkumů uvedených v teoretické části práce. Nepodařilo se nám prokázat stejné závěry, jaké učinil ve výzkumu Baker (2008), že muži ve srovnání se ženami považují peníze za symbol moci a společenské prestiže. Předpokládali jsme, že ženy budou vnímat peníze pozitivněji více než muži. Mezi muži a ženami výzkumného souboru nezaměstnaných jsme nezjistili žádný rozdíl ve vnímání peněz. Výsledky mohly být ovlivněné nerovnoměrným zastoupením mužů a žen ve výzkumném souboru a příslušností mužů i žen ke specifické společenské skupině.

Z výsledků výzkumu a diskuze bylo patrné, že provedené výzkumné šetření nepotvrdilo závěry předešlých výzkumů. Převážná většina výzkumů však byla provedena na populacích studentů a v rozdílných kulturně-společenských podmínkách, což mohlo být jednou z příčin odlišného vnímání peněz. Nedostatky našeho výzkumu mohly být v malém počtu respondentů, ve velikosti výzkumného souboru nezaměstnaných. Poměr mužů a žen zahrnutých do výzkumného šetření nebyl reprezentativní. Negativně se projevila zvolená metoda sběru dat, která plně nezajistila reprezentativnost vzorku populace. Tuhle nevýhodu jsme však vzali v úvahu a jen s vědomím, že se jedná o první orientační výzkumné šetření, jsme ji zvolili. Vliv na výsledky šetření mohlo mít i zkreslení elitou. Výzkumné šetření prováděla pracovnice úřadu práce a její přítomnost i prostory kanceláří úřadu práce mohly způsobit zkreslení. Výhodou byl snadný přístup k populaci nezaměstnaných přes instituci úřadu práce, ale i ten mohl mít vliv na strukturu výzkumného souboru. Výsledky by pravděpodobně mohly být odlišné, kdybychom šetření prováděli v terénu, mimo instituci.

V prostudovaných zdrojích jsme nenašli výzkum na stejné téma, který by byl v České republice již realizován. Náš výzkum můžeme považovat za jednu z prvních sond do problematiky postojů k penězům u nezaměstnaných. Domníváme se, že skromnými výsledky obohatil výzkum probíhající na Katedře psychologie, Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, který se zabývá postoji k penězům u různých skupin obyvatelstva. Domníváme se, že naše práce přinesla zajímavé poznatky o vztazích a rozdílech mezi demografickými proměnnými a postojem k penězům nezaměstnaných..

Nezaměstnaní jsou podle našeho názoru velmi významnou společenskou skupinou, která má své specifické charakteristiky, a která zaujímá postavení ve společnosti, hodné zřetele výzkumníků. A to nejen z důvodu ekonomického, dočasné závislosti na

nezaměstnaných na sociálních dávkách, ale i z důvodů negativních dopadů dlouhodobé nezaměstnanosti na psychické a fyzické zdraví člověka.

Z pohledu vývojové psychologie by mohl být zajímavý a poznání rozšiřující, longitudinální výzkum postojů k penězům. Přes nevýhodu časové náročnosti by mohl přispět k prokázání stálosti postojů k penězům, jejich odolnosti vůči změnám.

Výzkumy postojů k penězům jsou stále aktuální a významné, uvážíme-li jejich vztah k umění člověka hospodařit s penězi. Poznání postojů k penězům, jejich utváření a změny, považujeme v kontextu špatných a neuvážených finančních rozhodnutí jedince za velmi přínosné.

10 ZÁVĚR

Předmětem výzkumu prezentovaného v této bakalářské práci bylo sledování postojů k penězům u nezaměstnaných. Byly hledány souvislosti mezi demografickými charakteristikami nezaměstnaných výzkumného souboru a jejich postojem k penězům, rozdíly v postoji k penězům mezi muži a ženami výběrového souboru nezaměstnaných a rozdíly a v postojích k penězům z pohledu dosaženého vzdělání nezaměstnaných výběrového souboru.

Na základě našeho dotazníkového šetření jsme získali data od respondentů a pomocí statistického testování jsme zjistili, že nezaměstnaní ve výběrovém souboru měli spíše pozitivní postoje k penězům. Spíše souhlasili s tím, že peníze mohou být prostředkem k získání svobody a moci, ale zároveň je nepovažovali za symbol úspěchu ani za cíl v jejich životě. Nezaměstnaní sami sebe vnímali a popisovali jako jedince, kteří umí s penězi velmi dobře hospodařit, opatrně s nimi nakládají a nezadlužují se.

Při hledání souvislostí mezi demografickými charakteristikami a postojem k penězům, jsme zjistili, že existuje statisticky významná pozitivní souvislost mezi věkem nezaměstnaných ve výběrovém souboru a faktorem Rozpočet (F5 škály MES).

Mezi nezaměstnanými ve výběrovém souboru, rozdělenými do dvou skupin dle vzdělání, jsme nezjistili statisticky významný rozdíl v žádném z šesti faktorů škály MES.

Výsledky šetření a následného statistického testování dále ukázaly, že mezi ženami a muži ve výběrovém souboru nezaměstnaných nebyl statisticky významný rozdíl v žádném z šesti faktorů škály MES.

SOUHRN

Bakalářská práce se zabývala studiem postojů k penězům, kterému je věnována pozornost výzkumníků v zahraničí i u nás od sedmdesátých let minulého století. V České republice je zaměřen na téma postoje k penězům u různých skupin obyvatelstva výzkumná studie na Katedře psychologie, Filozofické fakulty, Univerzity Palackého v Olomouci. Tato práce je její součástí. Cílovou populací byli zvoleni lidé s dlouhodobě nízkým příjmem a tuto charakteristiku splňují lidé, kteří jsou dočasně bez práce, nezaměstnaní.

Práce byla rozčleněna na část teoretickou a výzkumnou. První, teoretická část, začínala představením konceptu postojů. V duchu Allportova pojetí byly postoje definovány jako hodnotící vztahy, jako shrnující hodnocení nějakého objektu. V práci jsme teoreticky vycházeli ze tříložkového výkladového modelu postojů, který popisuje postoj jako strukturu emocionální, kognitivní a behaviorální komponenty. Následovalo uvedení funkcí postojů, popis vlastností vnitřní struktury postojů a podkapitola o utváření a změně postojů v kontextu psychického stavu jedince a situace, v níž se jedinec ocitá. Uvedení do obecné roviny postojů bylo východiskem pro přiblížení postoje k penězům, který byl předmětem zkoumání.

Peníze jsme se snažili v druhé kapitole představit jako nositele ekonomické a psychologické hodnoty. Klíčovou funkcí peněz je funkce směny, která uplatňuje ve zprostředkování směny mezi jednotlivými ekonomickými subjekty. Peníze nemají svou vlastní hodnotu, ale uchovávají si význam právě jako prostředek směny. Lidské chování kolem peněz lze stěží vysvětlit pouze jejich užitečností pro jednotlivce i pro společnost. Jejich přitažlivost spočívá v tom, že ovlivňují to, jak se cítíme. Jejich podoba a forma ovlivňuje, jak odpovědně s penězi nakládáme. V práci jsme uvedli vnímání peněz z pohledu psychoanalytické teorie, behaviorismu a výměnné teorie zdrojů, s cílem poukázat na to, co může ovlivnit utváření postojů v dětství a následně jejich změnu v dospělosti. Jaký vliv mají osobností charakteristiky, prostředí a situace, v nichž se jedinec nachází, na postoje k penězům.

Třetí kapitola uvedla do problematiky nezaměstnanosti, kterou jsme se ale nezabývali v celé její šíři. Zajímal nás nezaměstnaný jako člověk, který se dočasně ocitl v situaci, kdy jeho příjem výrazně poklesl. Dlouhodobý pokles příjmu může způsobit změnu vnímání hodnot, ovlivnit dosavadní způsob užívání peněz a podnítit úsilí při hledání nového zaměstnání.

Peníze vyvolávají v jedinci emoce, na základě kognitivního zhodnocení jim jedinec přisuzuje význam, přisuzuje vlastnosti a adekvátním způsobem peněz užívá. Postoje k penězům nemůžeme pozorovat přímo, ale skrze chování a výpověď jedince. Ve čtvrté kapitole jsme představili nejvýznamnější výzkumy zaměřené na vyvinutí škál k měření postojů a poznatky z dosavadních výzkumů postojů k penězům. Popsali jsme Tangovu Money Ethic Scale (MES) z roku 1992, kterou používáme při našem výzkumném šetření pro měření postoje k penězům jako metodu sběru dat. Škála obsahuje šest faktorů, které korespondují s tříslučkovým modelem postojů k penězům. Emocionální komponenty představují dobro a zlo. Úspěch, respekt a sebeúcta, svoboda a moc vyjadřují kognitivní komponentu a rozpočet konativní komponentu. Uvedli jsme závěry z výzkumů, z nichž vyplývají souvislosti mezi věkem, pohlavím a dalšími demografickými charakteristikami a postojem k penězům různých skupin obyvatelstva, v různých zemích světa.

V úvodu výzkumné části práce jsme představili výzkumný problém, cíle a hypotézy. Naše práce měla za cíl zkoumat postoje nezaměstnaných k penězům, prokázat souvislosti mezi věkem a postojem nezaměstnaných k penězům a ověřit existenci rozdílů v postojích k penězům z pohledu pohlaví a dosaženého vzdělání. K tomuto účelu jsme zvolili jako typ výzkumu kvantitativní design. Náš výzkum byl vzorkovým přehledem, který nesl znaky diferenciacních přehledů a k prohloubení poznání jsme využili i korelace. Jako vhodné statistické metody, které jsme použili k analýze sebraných dat, jsme zvolili Spearmanův test korelace a neparametrický Mann-Whitneyův U-test k porovnání dvou nezávislých souborů. V práci jsme si stanovili obecný cíl: zmapovat postoje k penězům u nezaměstnaných a čtyři dílčí cíle:

prozkoumat, jaké jsou postoje k penězům u výběrového souboru nezaměstnaných,

zjistit, zda existuje souvislost mezi věkem nezaměstnaných ve výběrovém souboru a jejich postojem k penězům,

zjistit, zda existují rozdíly v postojích k penězům mezi nezaměstnanými ve výběrovém souboru z pohledu dosaženého vzdělání,

zjistit, zda existují rozdíly v postojích k penězům z pohledu pohlaví respondentů výběrového souboru nezaměstnaných.

Formulovali jsme tři hypotézy:

H1: Ve výběrovém souboru nezaměstnaných existuje statisticky významná pozitivní souvislost mezi věkem a schopností hospodařit (F5 škály MES).

H2: Muži ve výběrovém souboru nezaměstnaných statisticky významně více vnímají peníze jako projev respektu ve společnosti a pocitu sebeúcty než ženy (F4 škály MES).

H3: Muži ve výběrovém souboru nezaměstnaných statisticky významně více vnímají peníze jako prostředek získání svobody a moci ve společnosti než ženy (F6 škály MES).

Základním souborem pro výzkum postojů nezaměstnaných k penězům, byli uchazeči o zaměstnání, kteří byli na základě žádosti o zprostředkování zaměstnání evidováni na čtyřech kontaktních pracovištích Úřadu práce České republiky. Příležitostným výběrem byl vybrán výzkumný soubor, který tvořilo 60 respondentů. Z toho 16 mužů a 39 žen.

Výsledky byly další kapitolou naší práce. Naznačily, že výzkumný soubor měl pozitivní postoj k penězům. Peníze nezaměstnaní vnímali jako prostředek k získání svobody a moci, ale zároveň je nepovažovali za symbol úspěchu ani za životní cíl. Nezaměstnaní sami sebe prezentovali jako jedince, kteří umí s penězi velmi dobře hospodařit., opatrně s nimi nakládají a nezadlužují se. Statisticky významnou souvislost mezi demografickými charakteristikami a postojem k penězům, jsme prokázali u našeho výzkumného souboru nezaměstnaných mezi věkem a sledovaným faktorem F/5 Rozpočet. Mezi postoji k penězům z pohledu vzdělání a pohlaví nezaměstnaných ve výběrovém souboru jsme žádný rozdíl nezjistili. Naše výsledky nepotvrdily rozdíl mezi ženami a muži ve faktory škály MES F4/ Respekt, sebeúcta a F6/ Svoboda, moc.

Na základě výsledků statického testování jsme dvě ze tří formulovaných hypotéz zamítali a jednu přijímali. Ověřováním hypotéz jsme zjistili, že nezaměstnaní ve výběrovém souboru měli spíše pozitivní postoje k penězům. Sami sebe vnímali jako jedince, kteří umí s penězi dobře hospodařit. Statisticky významnou pozitivní souvislost jsme zjistili mezi věkem nezaměstnaných výběrového souboru a sledovaným faktorem rozpočtu. Z pohledu vzdělání ani z pohledu pohlaví nevykazovali nezaměstnaní ve výběrovém souboru rozdíl v žádném z faktorů škály MES. Výsledek šetření a následného statistického testování dále ukázal, že mezi ženami a muži ve výběrovém souboru nezaměstnaných a vnímáním peněz jako symbolu respektu, sebeúcty, svobody a moci nebyl zjištěn rozdíl.

Náš výzkum zaznamenal slabá místa, která jsme uvedli v diskuzi. Jsme si vědomi, že výsledky mohly být ovlivněny malým rozsahem výzkumného souboru. Pro další výzkum to může být aspekt, kterému je třeba se vyhnout a použít více početný vzorek.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

- 1) ATKINSONOVÁ, R.L. a kol. (2003). *Psychologie*. Praha: Victoria Publishing
- 2) BAKER, P. M., & HAGEDORN, R. B. (2008). Attitudes to money in a random sample of adults. Factor analysis of the MAS and MBBS scales, and correlations with demographic variables. *The Journal of Socio- Economics*, 37, 1803-1814.
- 3) BLAŽEK, J. & UKLIEN, J. (1997). *Bankovníctví*. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity.
- 4) BUCHTOVÁ, B. a kol. (2002). *Nezaměstnanost, psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha Grada Publishing, a.s.
- 5) CVV. Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologického ústavu Akademie věd ČR. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy101160s_ov110621.pdf
- 6) DVOŘÁKOVÁ, Z. et al. (2011). *Finanční vzdělávání pro střední školy*. Praha: C.H. Bech.
- 7) FISHBEIN, M., & AJZEN, I. (1975). *Belief, Attitude, Intention, and Behavior: An Introduction to Theory and Research*. Addison-Wesley publishing company. [on line]. [cit. 2011-10-11] . Dostupné z: <http://home.comcast.net/~icek.aizen/book/ch1.pdf>.
- 8) FURNHAM, A. (1996). Attitudinal correlates and demographic predictors of monetary beliefs and behaviours. *Journal of Organizational Behavior*. 17, 375-388.
- 9) FURNHAM, A., & ARGYLE, M. (1998). *The psychology of money*. London: Routledge.
- 10) HAYESOVÁ, N. (1998). *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál.
- 11) HEWSTONE, M., STROEBE, W. (2006). *Moderní učebnice sociální psychologie*. Praha: Portál.
- 12) JAHODA, M. (1982). *Employment and unemployment a social-psychological analysis*. Cambridge university Press.
- 13) KIRKCALDY, B., & FURNHAM, A. (1993). Predictors of belief about money. *Psychological Report*, 73, 1079-1082.
- 14) LEA, S. E. G., TARPY, R. M., & WEBLEY, P. (1994). *Psychologie ekonomického chování*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 15) LEA, S. E. G., & WEBLEY, P. (2006) Money as a tool, Money as a drug. The Biological Psychology of a Strong Incentive. *Behavioral and Brain Science*, 29, 2, 161-209.

- 16) LIM, V. K. G., & TEO, T. S. H. (1997). Sex, money and financial hardship: an empirical study of attitudes towards money among undergraduates in Singapore. *Journal of Economic Psychology*, 18, 369-386.
- 17) MAREŠ, P. (2002). *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- 18) MIŠOVIČ, J. et al. (2010). *Od A do Z ve výzkumech veřejného mínění*. Divišov: Oregon.
- 19) NAKONEČNÝ, M. (1999). *Sociální psychologie*. Praha: Academia
- 20) ÖZLEN, O. a BAYOGLU, A.S. (2005). Turkish college student's attitudes towards money. *International Journal of Consumer Studies*, 29 (6), 493-501.
- 21) POLOUČEK, S. et al. (2009). *Peníze, banky, finanční trhy*. Praha: Academia.
- 22) REITEROVÁ, E. (2003). *Základy statistiky pro studenty psychologie*. Olomouc: Vydavatelství UP Olomouc.
- 23) REVENDA, Z. (2010). *Peníze a zlato*. Praha: Management Press.
- 24) RIEGEL, K. (2007). *Ekonomická psychologie*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 25) RUBENSTEIN, C. (1981). Money & self-esteem, relationships, secrecy, Evy, satisfaction. *Psychology Today*, 15, 29-44.
- 26) ŘEHAN, V. (2007). *Sociální psychologie. Studijní text pro distanční studium I-III*. Olomouc: Vydavatelství UP Olomouc.
- 27) SIMMEL, G. (2006). *Peníze v moderní kultuře a jiné eseje*. Praha: Sociologické nakladatelství Slon.
- 28) ŠOLCOVÁ, I., KEBZA, V. (2001). Nezaměstnanost a zdraví. *Československá psychologie* 45, 2001, 127-134.
- 29) TANG, T. L. P. (1992). The meaning of money revisited. *Journal of Organizational Behaviour*, 1, 179-202.
- 30) TANG, T. L. P. (1993). The meaning of money. Extension exploration of the Money Ethic Scale in a sample of University students in Taiwan. *Journal of Organizational Behaviour*, 14, 93-99.
- 31) TANG, T. L. P. , & SMITH-BRANDON, S. L. (2001). From Welfare to work: The Endorsement of the Money Ethic and the Work Ethic among Welfare Recipients in Training Programs and Employed Past Welfare Recipients. *Public Personnel Management*, Volume 30, No. 2.

- 32) VÝROST, J., & SLAMĚNÍK, I. (2008). *Sociální psychologie*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 33) WAR, P.B., JAKSON, P. R. (1985), Factors influencing the psychologist impact of prolonged unemployment and of re-employment. *Psychological medicine* 15 (04), 795-807.
- 34) WERNIMONT, P. F., & FITZPATRICK, S. (1972) The meaning of money. *Journal of Applied Psychology*, 56 (3), 218-226.
- 35) WICKER, A. W. (1969). Attitudes versus actions: the relationship of verbal and overt behavioral responses to attitude objects. *Journal of social Issues*, 25, 41-78.
- 36) YAMAUCHI, K. T., & TEMPLER, D. J. (1982). The Development of a Money Attitude Scale. *Journal of Personality Assesment*, 46(5), 522-528.

ABSTRAKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Název práce: Postoje nezaměstnaných k penězům
Autor práce: Ing. Vladimíra KANTOŘÍKOVÁ
Vedoucí práce: PhDr. Soňa LEMROVÁ PhD.-PCH
Počet stran a znaků: 49 stran a 85 228 znaků
Počet příloh: 2
Počet titulů použité literatury: 36

Abstrakt:

Cílem práce bylo zjištění postojů nezaměstnaných jedinců k penězům. V teoretické části byla popsána problematika postojů, významu peněz, nezaměstnanosti a přehled dosavadních výzkumů v oblasti postojů k penězům. Cílem výzkumu bylo zmapování postojů k penězům, zjištění jejich souvislosti s demografickými proměnnými a rozdílů v postojích k penězům dle pohlaví a vzdělání nezaměstnaných.

Výzkumný soubor tvořilo šedesát uchazečů o zaměstnání, evidovaných na úřadu práce v okrese Svitavy, vybraných příležitostným výběrem. V rámci kvantitativního designu byl použit typ výzkumu diferenční přehled. Pro měření postojů k penězům byl použit dotazník Money Ethic Scale, který identifikuje šest faktorů postoje k penězům: dobro, zlo, úspěch, respekt, rozpočet a svobodu. Získaná data byla vyhodnocena vhodnými statistickými metodami. Nezaměstnaní ve výběrovém souboru měli spíše pozitivní postoje k penězům a sami sebe vnímali jako dobré hospodáře. Výsledky ukázaly statisticky významnou pozitivní souvislost mezi věkem a postojem nezaměstnaných k penězům, faktorem F5/ rozpočet. Rozdíly v postojích k penězům z pohledu pohlaví a vzdělání nebyly ve výběrovém souboru zjištěny.

Výsledky výzkumu mohou být využity při poradenské práci s nezaměstnanými jedinci.

Klíčová slova: postoj, peníze, nezaměstnaní, faktor

ABSTRACT OFF THESIS

The aim of the present study was to find attitudes towards money by unemployed people. The issues of attitudes, meaning of money, unemployment and chronological overview of existing researches in field of attitudes towards money was provided in the

theoretical part. The aim of this research was to map attitudes towards money, to determine their link to demographic variables and differences according to gender and education of the unemployed.

Sixty unemployed registered at the labor office in the district Svitavy were the research sample. We used the quantitative design and as the type of research for this purpose the differentiation overview. We used The Money Ethic Scale questionnaire to measure attitudes towards money. MES identifies six factors of attitude towards money: Good, Evil, Achievement, Respect, Budget and Freedom. The obtained data were evaluated by appropriate statistical methods. Unemployed in the sample had positive attitudes towards money and saw themselves as a good manager. The results showed statistically significant positive link between age and attitudes towards money by unemployed people, factor F5/ *BUDGET*. Differences between attitudes towards money by women and men and differences by education were not found.

Research results can be used at counseling work with unemployed people.

Key words: attitudes, money, unemployed, factor

PŘÍLOHY BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Příloha č. 1: Formulář zadání bakalářské práce

Příloha č. 2: Dotazník k penězům (škála MES)

Příloha č. 1: Formulář zadání bakalářské práce

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofick. fakulta
Akademický rok: 2011/2012

Studijní program: Psychologie
Forma: kombinovaná
Obor/komb.: Psychologie (PSYB)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Ing. Kantoříková Vladimíra	Sušice 112, Moravská Třebová	110088

TÉMA ČESKY:

Postoje nezaměstnaných k penězům.

TÉMA ANGLICKY:

Attitudes towards money by unemployed people.

VEDOUCÍ PRÁCE:

PhDr. Soňa LEMROVÁ PhD.-PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

1. Prostudování problematiky postojů se zaměřením na význam peněz v lidském životě. Vypracování ucelené rešerše.
2. V teoretické části bude popsána problematika postojů, problematika vztahu a významu peněz, problematika nezaměstnanosti.
3. Hlavní cíl výzkumného projektu bude zjištění postojů nezaměstnaných jedinců k penězům.
4. Výzkumný soubor bude tvořit cca 60 dlouhodobě nezaměstnaných uchazečů o zaměstnání evidovaných na úřadu práce.
5. Postup: sejmутí potřebné dotazníkové metody (MES-Dotazník postoj k penězům), zjištění postojů vůči penězům a zjištění případných souvislostí mezi postoji k penězům a vybranými demografickými údaji. Získaná data budou vyhodnocena vhodnými statistickými metodami.
6. Závěry bakalářské práce budou využitelné pro práci s nezaměstnanými jedinci.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

HEWSTONE, M., STROEBE W.(2006). Sociální psychologie. Moderní učebnice sociální psychologie. Portla s.r.o. Praha
BUCHTOVÁ, B.(2002). Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém. Grda Publishing a.s. Praha
MAREŠ, P.(1998). Nezaměstnanost jako sociální problém. Sociologické nakladatelství. Praha
RIEGEL, K.(2007). Ekonomická psychologie. Grada Publishing a.s. Praha
TANG, L.T.P.(1993). The meaning of money: Extension and Exploration of the Money Ethic Scale in a sample of University Students in Taiwan. Journal of Organizational Behavior 14, 93-99

Podpis studenta:

Datum.....

Podpis vedoucího práce:

Datum.....

Příloha č. 2: Dotazník k penězům (škála MES)

Škála (Dotazník) postojů k penězům

Pohlaví: ☐ 1 žena ☐ 2 muž **Věk:**

Dosažené vzdělání:

- ☐ 1 základní
☐ 2 vyučen(a) bez maturity
kolik.....
☐ 3 vyučen(a) s maturitou
☐ 4 ukončené středoškolské vzdělání
☐ 5 ukončené vysokoškolské vzdělání

Rodinný stav:

- ☐ 1 ženatý/ vdaná
☐ 2 svobodný (á)

☐ 3 v partnerství (ne manželství)
☐ 4 rozvedený(á)
☐ 5 vdovec/ vdova

Děti:

- ☐ 0 nemám
☐ mám,

Zaměstnání: Jste zaměstnaný(á)?

- ☐ 1 ano (jako zaměstnanec) – **jde o sféru:** ☐ 2 soukromou ☐ 3 státní

☐ 4 ano, ve vlastní firmě ☐ 5 v domácnosti ☐ 6 důchodce
☐ 7 student - **typ (školy) fakulty/katedry :**
.....

Jste-li nezaměstnaný/á:

- ☐ 6 poprvé ☐ 7 opakovaně kolik měsíců trvá poslední nezaměstnanost?
.....

Měsíční čistý příjem:

- ☐ 1 do 10.000,-Kč ☐ 2 10 – 15.000,-Kč ☐ 3 15 – 20.000,-Kč
(plat, mzda, důchod....) ☐ 4 20 – 30.000,-Kč ☐ 5 nad 30.000,-Kč

U studentů měsíční příjem (kapesné):

- ☐ 1 do 3.000,- Kč ☐ 2 do 5.000,-Kč ☐ 3 do 10.000,-Kč

Doplňte ke každému tvrzení to číslo, které nejvíce odpovídá Vašemu postoji k danému tvrzení.

1	2	3	4	5	6	7
rozhodně nesouhlasím	nesouhlasím	spíše nesouhlasím	ani souhlasím, ani nesouhlasím	spíše souhlasím	souhlasím	rozhodně souhlasím

Poř. čísł.	Výrok	Hodnocení
1.	Peníze jsou důležitým faktorem v životě všech lidí	
2.	Peníze představují dobro	

3.	Za peníze si lze všechno koupit	
4.	Peníze představují zlo	
5.	Peníze představují úspěch, kterého člověk dosáhl	
6.	Peníze v bance představují životní jistotu	
7.	Peníze jsou symbolem úspěchu	
8.	Peníze jsou nejdůležitější věcí (cílem) v mém životě	
9.	Peníze mi umožňují nezávislost a svobodu	

Pokračujte, prosím, na druhé straně

Doplňte ke každému tvrzení to číslo, které nejvíce odpovídá Vašemu postoji k danému tvrzení.

1	2	3	4	5	6	7
rozhodně nesouhlasím	nesouhlasím	spíše nesouhlasím	ani souhlasím, ani nesouhlasím	spíše souhlasím	souhlasím	rozhodně souhlasím

Poř. čís.	Výrok	Hodnocení
10.	Peníze mi mohou získat mnoho přátel	
11.	Peníze jsou příjemné (atraktivní)	
12.	Peníze jsou podstatou všeho zla	
13.	Peníze jsou důležité	
14.	Peníze jsou neužitečné	
15.	Peníze umožňují získat respekt ve společnosti	
16.	Utracené peníze jsou promrhané peníze	
17.	Peníze jsou hodnotné	
18.	Peníze pomáhají ukázat schopnosti člověka	
19.	Za peníze si lze koupit luxus	
20.	Peníze mohou dát člověku příležitost být tím, kým chce být	
21.	Peníze znamenají moc	
22.	Peníze si zaslouhují úctu	
23.	Peníze jsou nemravné	
24.	Peníze nerostou na stromě (Peníze nenajdeš na ulici)	
25.	Ušetřená koruna je vydělaná koruna („Kdo šetří, má za tři“)	
26.	Své účty platím okamžitě, abych se vyhnul(a) úrokům nebo pokutě	

27.	Myslím si, že je velmi důležité mít našetřené peníze	
28.	Peněz si vysoce cením	
29.	S penězi nakládám velmi opatrně	
30.	S penězi umím velmi dobře hospodařit	

Děkujeme za vyplnění dotazníku, prosíme, zkontrolujte, zda jste vyplnil(a) všechny položky.